ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та інформаційних технологій
Кафедра економіки та публічного управління

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти магістр
на тему: «Удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні»

Виконала: здобувачка вищої освіти
за освітньою програмою Зв'язки з громадськістю
спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
заочної форми здобуття освіти
Мельницька Таїсія Вячеславівна

Керівник: Медвідь Вікторія Юріївна
Рецензент: Макаренко Наталія Олексіївна

Полтава 2026 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та інформаційних технологій
Кафедра економіки та публічного управління

Освітня програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність D4 Публічне управління та адміністрування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Вікторія МЕДВІДЬ
21 вересня 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мельницької Таїсії Вячеславівни

1. Тема роботи: «Удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні», керівник роботи доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та публічного управління Медвідь В.Ю.

Затверджено засіданням кафедри протокол № 4 від 21 вересня 2026 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 23 листопада 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи:
інформація з офіційних веб-сайтів;
інші інформаційні дані (нормативно-довідкова література, наукові джерела, Інтернет-джерела, власні спостереження автора)

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
Розділ 1. Теоретико-методичні засади реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні
Розділ 2. Аналіз стану реалізації державної екологічної політики на національному та регіональному рівнях
Розділ 3. Напрями вдосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні
5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, графіки за темою та об'єктом дослідження

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	14.09.25 – 28.10.25	виконано
2	Складання та погодження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	29.10.25 – 22.11.25	виконано
3	Опрацювання джерел інформації	25.11.25 – 13.02.26	виконано
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	16.02.25 – 31.03.26	виконано
5	Виконання теоретико-методологічного розділу роботи	01.04.26 – 15.05.26	виконано
6	Виконання дослідницько-аналітичного розділу роботи	18.05.26 – 31.07.26	виконано
7	Виконання проєктно-рекомендаційного розділу роботи	01.08.26 – 23.10.26	виконано
8	Оформлення тексту роботи	26.10.26 – 13.11.26	виконано
9	Перевірка на наявність текстових запозичень	16.11.26 – 30.11.26	виконано
10	Нормоконтроль	16.11.26 – 23.11.26	виконано
11	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	18.11.26 – 30.11.26	виконано
12	Попередній захист роботи на кафедрі	23.11.26	виконано
13	Захист кваліфікаційної роботи	01-03.12.26	

Здобувач вищої освіти **Таїсія МЕЛЬНИЦЬКА**

Керівник роботи **Вікторія МЕДВІДЬ**

АНОТАЦІЯ

Мельницька Таїсія Вячеславівна. Удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти магістр за освітньою програмою «Зв'язки з громадськістю» спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування. Полтавський державний аграрний університет, Полтава, 2026.

Кваліфікаційна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичним напрямам удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні (на прикладі Полтавської області).

Актуальність дослідження зумовлена зростанням значення екологічної політики як складової національної безпеки в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, необхідністю мінімізації екологічних наслідків бойових дій, відновлення пошкоджених екосистем і забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням місцевих природно-ресурсних особливостей.

У першому розділі «*Теоретико-методичні засади реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні*» розкрито сутність, складові, об'єкт, суб'єкти та рівні реалізації державної екологічної політики, систематизовано наукові підходи до її визначення, а також проаналізовано нормативно-правове забезпечення (Конституція України, базові та спеціальні закони, кодекси, стратегічні документи та міжнародні зобов'язання).

У другому розділі «*Аналіз стану реалізації державної екологічної політики на національному та регіональному рівнях*» проаналізовано загальнонаціональні екологічні показники (викиди, відходи, водокористування, земельний фонд, природно-заповідний фонд) у 2020-2024 рр. з урахуванням впливу воєнного стану, а також досліджено стан довкілля Полтавської області та діяльність Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації.

У третьому розділі «*Напрями вдосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні*» обґрунтовано пріоритетні напрями та етапи удосконалення екологічної політики в Полтавській області (підвищення рівня заповідності, моніторинг атмосферного повітря, раціональне водокористування, боротьба з деградацією ґрунтів, управління відходами, лісовідновлення, кліматична адаптація та екологічна освіта), систематизовано організаційні, економічні, інституційні та інформаційні механізми, а також розроблено пропозиції щодо формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні з урахуванням сучасних викликів, зокрема воєнного стану, а також у розробленні пропозицій щодо формування екологічної мережі Полтавської області.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації та органами місцевого самоврядування для вдосконалення механізмів реалізації екологічної політики, розроблення регіональних програм і формування екологічної мережі.

Ключові слова: державна екологічна політика, регіональний рівень, механізми реалізації, Полтавська область, Департамент екології та природних ресурсів, екологічна мережа, природно-заповідний фонд, воєнний стан, сталий розвиток.

ABSTRACT

Melnytska Taisiia Viacheslavivna. Improvement of Mechanisms for Implementing State Environmental Policy at the Regional Level. Qualification paper as a manuscript.

Qualification paper for the Master's degree in the educational program "Public Relations", specialty D4 Public Management and Administration. Poltava State Agrarian University, Poltava, 2026.

The qualification paper is devoted to the theoretical substantiation and practical directions for improving the mechanisms of implementing state environmental policy at the regional level (using the example of Poltava Oblast).

The relevance of the study is determined by the growing importance of environmental policy as a component of national security under martial law and post-war recovery, the need to minimize the environmental consequences of hostilities, restore damaged ecosystems, and ensure sustainable development of territories taking into account local natural and resource features.

In the first section "Theoretical and Methodological Foundations of Implementing State Environmental Policy at the Regional Level", the essence, components, object, subjects, and levels of implementation of state environmental policy are revealed, scientific approaches to its definition are systematized, and the regulatory and legal framework is analyzed (the Constitution of Ukraine, basic and special laws, codes, strategic documents, and international obligations).

In the second section "Analysis of the State of Implementation of State Environmental Policy at the National and Regional Levels", national environmental indicators (emissions, waste, water use, land fund, nature reserve fund) for 2020–2024 are analyzed taking into account the impact of martial law, and the state of the environment in Poltava Oblast as well as the activities of the Department of Ecology and Natural Resources of the Poltava Regional Military Administration are examined.

In the third section "Directions for Improving the Mechanisms of Implementing State Environmental Policy at the Regional Level", priority directions and stages of improving environmental policy in Poltava Oblast are substantiated (increasing the level of protection of territories, air quality monitoring, rational water use, combating soil degradation, waste management, reforestation, climate adaptation, and environmental education), organizational, economic, institutional, and informational

mechanisms are systematized, and proposals for the formation of the ecological network and the development of the nature reserve fund are developed.

The scientific novelty lies in the substantiation of directions for improving the mechanisms of implementing state environmental policy at the regional level taking into account modern challenges, in particular martial law, as well as in the development of proposals for the formation of the ecological network of Poltava Oblast.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use by the Department of Ecology and Natural Resources of the Poltava Regional Military Administration and local self-government bodies for improving the mechanisms of implementing environmental policy, developing regional programs, and forming the ecological network.

Keywords: state environmental policy, regional level, implementation mechanisms, Poltava Oblast, Department of Ecology and Natural Resources, ecological network, nature reserve fund, martial law, sustainable development.

ЗМІСТ

ВСТУП 9

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ 12

1.1. Сутність та складові державної екологічної політики 12

1.2. Нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики 22

Висновки до розділу 1 31

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ 32

2.1. Загальнонаціональні екологічні показники та контекст реалізації екологічної політики в Україні 32

2.2. Стан довкілля та діяльність Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації 38

Висновки до розділу 2 49

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ 51

3.1. Механізми та етапи вдосконалення екологічної політики в Полтавській області 51

3.2. Формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду Полтавської області 57

Висновки до розділу 3 61

ВИСНОВКИ 63

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 66

ДОДАТКИ 72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Екологічна політика є складовою системи національної безпеки, оскільки екологічна безпека визнається одним із важливих видів безпеки поряд із військовою, економічною, інформаційною та іншими. У сучасних умовах воєнного стану та повоєнного відновлення значення екологічної політики зростає через необхідність мінімізації екологічних наслідків бойових дій, відновлення пошкоджених екосистем та забезпечення сталого розвитку територій. Особливої актуальності набуває питання удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики саме на регіональному рівні, де безпосередньо здійснюється практичне впровадження природоохоронних заходів з урахуванням місцевих природно-ресурсних особливостей.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад і практичних напрямів удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні (на прикладі Полтавської області).

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

розкрити сутність, складові та рівні реалізації державної екологічної політики;

проаналізувати нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики;

здійснити діагностику загальнонаціональних екологічних показників та стану довкілля Полтавської області;

охарактеризувати діяльність Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації;

обґрунтувати напрями та механізми удосконалення реалізації екологічної політики на регіональному рівні;

розробити пропозиції щодо формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду Полтавської області.

Об'єктом дослідження є процес реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні.

Предметом дослідження є механізми реалізації державної екологічної політики в Полтавській області.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Полтавського державного аграрного університету «Формування та розвиток територіальних соціально-економічних систем» (№ 0122U201708, 2023–2025 рр.); «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (№ 0117U003104, 2017-2026 рр.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Аналіз і синтез застосовано для систематизації теоретичних підходів до визначення сутності екологічної політики. Порівняльний аналіз використано для зіставлення національних і регіональних екологічних показників. Системний підхід дав змогу розглянути механізми реалізації екологічної політики як комплексне явище. Статистичний і графічний методи використано для аналізу динаміки екологічних показників. Метод узагальнення застосовано для формулювання висновків і розробки рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні з урахуванням сучасних викликів, зокрема воєнного стану, а також у розробленні пропозицій щодо формування екологічної мережі Полтавської області.

Інформаційною та фактологічною базою роботи є нормативно-правові акти України у сфері охорони довкілля, стратегічні документи, статистичні дані Державної служби статистики України, екологічний паспорт Полтавської області, звітна документація Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації та органами місцевого самоврядування для вдосконалення механізмів реалізації екологічної політики, розроблення регіональних програм і формування екологічної мережі.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Місцеве самоврядування в Україні та світі: теорія та практика» (17 листопада 2026 р., м. Полтава) та І Міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток економіки та суспільства: сучасні виклики, пріоритети та перспективи» (26 листопада 2026 р., м. Полтава).

Публікації. Основні положення дослідження відображено у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи викладено на 65 сторінках комп’ютерного тексту, в тому числі робота налічує 24 таблиці, 7 рисунків. Список використаних джерел налічує 51 найменування. Додатки налічують 14 сторінок комп’ютерного тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1. Сутність та складові державної екологічної політики

У вимірі публічно-управлінського впливу державна політика окреслює позицію влади щодо шляхів розв'язання суспільних проблем, а також вибір методів та інструментів для втілення цих рішень. Сама категорія не є новою - її застосовують усюди, де потрібно узгодити позиції різних суспільних груп. Відтак головне завдання політики полягає в досягненні балансу між інтересами ключових стейкхолдерів конкретної галузі. Водночас методи пошуку цього балансу безпосередньо залежать від панівної доктрини, яка задає базові принципи та рамки дій.

Враховуючи вплив внутрішніх і зовнішніх умов на формування цілей та реалізацію державного курсу, варто детальніше розкрити зміст державної екологічної політики. Це дозволить вибудувати дієвий правовий механізм її впровадження та чітко простежити взаємозв'язки між його складниками.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного усталеного підходу до трактування сутності державної екологічної політики. Дослідники розглядають це поняття з різних позицій. Так, наприклад, М. Андрієнко та В. Шако визначають державну екологічну політику як складову загальної політики держави, що відображає сукупність її цілей і завдань у сфері екології. При чому, цілі формуються політичною системою відповідно до соціального призначення держави та реалізуються за допомогою відповідних механізмів [1].

Н. Малиш трактує екологічну політику як сукупність засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на природу та спрямованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку. Авторка підкреслює її роль як координуючої першооснови, що мобілізує ресурси для досягнення цілей раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища та

екологічної безпеки за допомогою політичних, економічних, юридичних, освітніх та інших інструментів [8].

Автори В.Сахаєв і В.Шевчук акцентують увагу на перспективному характері політики, пов'язуючи її з розробкою пріоритетів, які враховують здоров'я населення та тривалість життя, відтворення рослинного і тваринного світу, збереження екологічного, генетичного та матеріального базису, а також природної, історичної спадщини і культури [41].

О. Мягченко розглядає екологічну політику передусім як систему заходів, спрямованих на запобігання негативним впливам суспільства на природу [9]. Водночас Д. Ветвицький визначає її як комплекс засобів і заходів, які держава спрямовує на охорону та оздоровлення довкілля, ефективне поєднання природокористування з природоохороною та забезпечення нормальної життєдіяльності громадян. При цьому дослідник виділяє два виміри політики - нормативний і регуляційний [2].

Таким чином, під державною екологічною політикою варто розуміти систему законодавчих цілей, механізмів і конкретних кроків влади на всіх рівнях управління задля захисту довкілля. Вона має поєднувати раціональне природокористування з економічною ефективністю. Зокрема, завдяки екологічним та інноваційним технологіям держава стимулює безпечне господарювання, зберігає ресурсний потенціал і формує безпечні умови життя для населення. Цей комплексний підхід поділяють Л. Сергієнко, О. Дзюбенко та С. Ожго [42]: у їхньому баченні екологічна політика виступає скоординованою діяльністю публічних інституцій, що працює на перспективу збереження природи й екологічної стабільності країни.

У процесі реалізації державної екологічної політики важливе значення має чітке визначення її об'єкта та суб'єктів. Об'єкт екологічної політики охоплює екологічне та навколишнє середовище в широкому розумінні, тоді як суб'єкти забезпечують формування, реалізацію та коригування відповідних управлінських рішень. Систематизацію цих елементів наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Об’єкт і суб’єкти державної екологічної політики

Категорія	Зміст
Об’єкт	Екологічне та навколишнє середовище, яке охоплює: сукупність природних і соціальних процесів; природні ресурси; здоров’я та життя людей.
Суб’єкти	1. Держава (основний суб’єкт) - ініціює формування та реалізацію політики через органи державної влади. 2. Громадянське суспільство - у демократичних умовах обов’язково долучається до розроблення та здійснення управлінських рішень. 3. Міністерство економіки та довкілля України - головний центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної екологічної політики.

**Джерело: систематизовано автором*

Об’єктом державної екологічної політики виступає екологічне та навколишнє середовище в усій сукупності природних і соціальних складових, а провідним суб’єктом її формування та реалізації є держава в особі органів публічної влади. Водночас ефективність екологічної політики значною мірою залежить від участі громадянського суспільства, а також від спроможності центрального органу виконавчої влади – наразі Міністерства економіки та довкілля України - забезпечувати системний аналіз проблем і розроблення відповідних управлінських рішень.

Процес формування та реалізації екологічної політики має циклічний характер і розпочинається з ідентифікації екологічних проблем. Оскільки такі проблеми можуть набувати глобального масштабу, їх виявлення та первинна оцінка часто потребують узгоджених дій на різних рівнях - від місцевого до наднаціонального.

Після ідентифікації проблеми відбувається встановлення порядку денного, у межах якого визначаються пріоритетність проблеми та необхідність її включення до сфери державного регулювання. Далі здійснюється пошук шляхів вирішення екологічних проблем, під час якого аналізуються причинно-наслідкові зв’язки та формуються можливі варіанти реагування. На основі цього

аналізу відбувається вибір варіантів політики, тобто відбір найбільш доцільного альтернативного рішення.

Обраний варіант втілюється на етапі формування та реалізації екологічної політики. Паралельно з упровадженням здійснюється моніторинг стану довкілля та ефективності застосованих заходів. Результати моніторингу дозволяють або продовжити реалізацію обраного варіанта, або повернутися до етапу ідентифікації нових екологічних проблем і скоригувати політику.

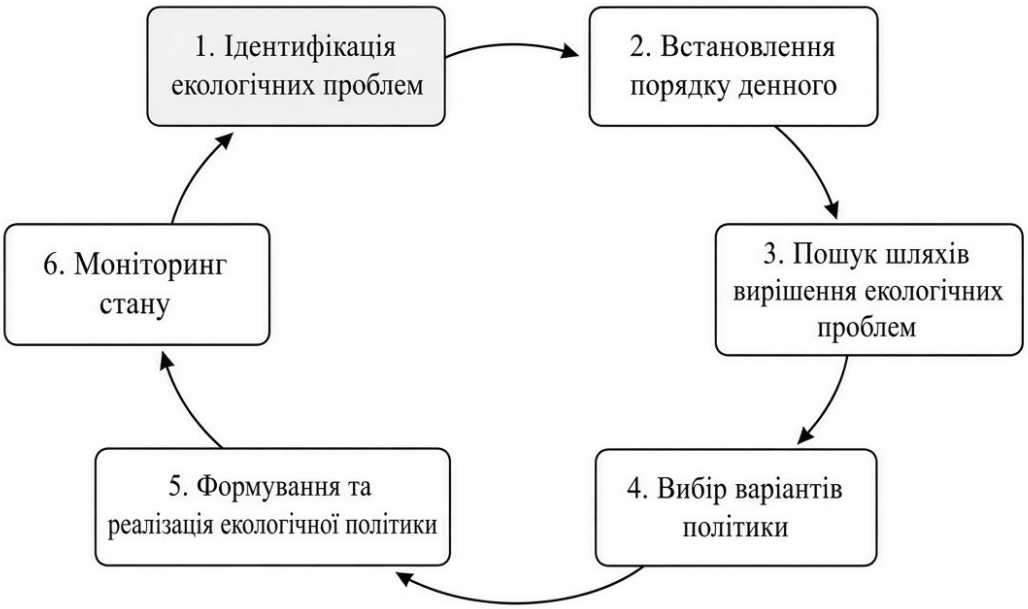

Рис. 1.1. Процес формування екологічної політики

**Джерело: систематизовано автором за [42]*

Таким чином, результатом процесу екологічної політики є конкретний напрям дій, що реалізується на відповідному рівні - наднаціональному, державному чи суб'єктному (регіональному, місцевому). У табл. 1.2. наведено узагальнену характеристику рівнів екологічної політики.

Таблиця 1.2.

Рівні формування та реалізації екологічної політики

Рівень	Характеристика	Основні суб'єкти
Наднаціональний	Політика, що формується та реалізується міжнародними організаціями, об'єднаннями держав і глобальними ініціативами. Визначає загальні орієнтири, стандарти та міжнародні зобов'язання.	ООН, Саміт зі сталого розвитку, Європейський Союз, інші міжнародні організації та структури.
Національний (державний)	Комплексна політика, яка формується та реалізується органами державної влади України відповідно до стратегічних цілей і пріоритетів, визначених вищим політичним керівництвом.	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, інші центральні органи виконавчої влади.
Регіональний	Реалізація державної екологічної політики з урахуванням природно-ресурсних, соціально-економічних і екологічних особливостей конкретного регіону.	Обласні державні (військові) адміністрації, Департаменти екології та природних ресурсів, обласні ради.
Місцевий (рівень територіальних громад)	Практичне впровадження екологічних заходів на рівні громад, вирішення локальних екологічних проблем і забезпечення участі населення.	Органи місцевого самоврядування (міські, селищні, сільські ради та їхні виконавчі органи), територіальні громади.
Рівень окремих суб'єктів господарювання	Діяльність підприємств та інших економічних одиниць, що проявляється у внутрішніх екологічних політиках, стандартах і межах провадження господарської діяльності.	Підприємства, установи, організації, транснаціональні компанії.

**Джерело: систематизовано автором*

Інструменти реалізації екологічної політики диференціюються залежно від рівня її формування та здійснення. На кожному рівні застосовується специфічний набір правових, організаційних та управлінських засобів. Узагальнену характеристику інструментів за рівнями наведено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Інструменти реалізації екологічної політики за рівнями

**Джерело: систематизовано автором*

Зміст взаємодії між різними рівнями формування та реалізації екологічної політики визначає їхній взаємовплив і взаємозалежність. Така взаємодія має ґрунтуватися на низці критеріїв, які забезпечують узгодженість і ефективність процесу політики.

До основних критеріїв належать [42]:

актуальність - засади формування та реалізації політики на кожному рівні мають відповідати вимогам часу та сучасним викликам;

доцільність - імплементація міжнародних норм і формування національних засад політики мають ураховувати реальний стан, особливості та можливості екологічної сфери України;

законність - взаємовплив рівнів здійснюється виключно в межах чинного законодавства, у встановлений спосіб і з використанням відповідних методів та інструментів державного управління;

гнучкість - процес формування та реалізації політики не є завершеним і потребує постійного коригування відповідно до змін зовнішнього та внутрішнього середовища;

результативність - політика орієнтована на досягнення заздалегідь визначених результатів;

ефективність - ресурси, що витрачаються на реалізацію обраного варіанта політики, мають бути меншими порівняно з отриманим ефектом;

справедливість - як основоположний принцип взаємодії держави та суспільства у сфері державного управління;

верховенство права - будь-які управлінські дії, а також формування та реалізація екологічної політики здійснюються з урахуванням і дотриманням прав та свобод людини і громадянина як найвищої соціальної цінності;

цілісність та узгодженість - екологічна політика є складовою загальної діяльності держави, тому її положення мають узгоджуватися з іншими сферами життєдіяльності та об’єктами державного управління.

При чому, варто наголосити, що такі критерії мають універсальний (наскрізний) характер та не змінюються відповідно до рівня реалізації політики.

У Законі Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року до основних інструментів реалізації державної екологічної політики відносяться [28]: правові та регуляторні (законодавство України у сфері охорони довкілля, адаптоване до права ЄС, державне регулювання через встановлення обмежень, нормативів та впровадження інтегрованого дозволу, а також стратегічну екологічну оцінку, оцінку впливу на довкілля та технічне регулювання); економічні та фінансові (екологічний податок і механізми його компенсації, стимулювання екологічної модернізації підприємств, кредитні, інвестиційні та донорські механізми, а також підтримку екологічного підприємництва); організаційно-управлінські (системами екологічного управління, екологічним аудитом, екологічною сертифікацією та маркуванням продукції, екологічним обліком, комплексним моніторингом стану довкілля та природоохоронним контролем); інформаційно-комунікаційні та освітні (інформування і комунікацію, освіту в інтересах сталого розвитку, а також екологічну просвіту та виховання); партнерські та міжнародні (міжсекторальне партнерство і залучення заінтересованих сторін, міжнародне співробітництво та виконання багатосторонніх екологічних угод). У табл. 1.3. систематизовано відповідні механізми.

Таблиця 1.3.

Інструменти реалізації державної екологічної політики

Інструмент	Зміст та призначення
Міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін	Забезпечує участь органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, наукової спільноти та громадськості в плануванні і реалізації екологічної політики.
Інформування та комунікація	Сприяє підвищенню обізнаності суспільства про стан довкілля, діяльність органів влади, принципи сталого споживання та дбайливого ставлення до природи.
Державне регулювання у сфері охорони довкілля	Встановлює науково обґрунтовані обмеження на використання природних ресурсів і забруднення, зокрема через упровадження інтегрованого дозволу відповідно до вимог Директиви 2010/75/ЄС.
Стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля	Запобігає негативному впливу планованої діяльності на довкілля та забезпечує її відповідність природоохоронному законодавству.
Системи екологічного управління, екологічний аудит, сертифікація та	Підвищують екологічну ефективність суб'єктів господарювання, поліпшують характеристики продукції та вдосконалюють управління екологічно небезпечною

маркування	діяльністю.
Екологічний облік	Забезпечує збір, оброблення та надання релевантної інформації про природоохоронну діяльність для прийняття управлінських рішень.
Технічне регулювання	Впроваджує науково обґрунтовані та безпечні вимоги до процесів, товарів і послуг, гармонізовані з європейськими нормами.
Законодавство, адаптоване до права ЄС	Спрямоване на досягнення національних пріоритетів і наближення національного законодавства до директив Європейського Союзу та виконання міжнародних екологічних угод.
Освіта в інтересах сталого розвитку	Формує методологічні засади безперервної екологічної освіти та сприяє розвитку екологічної просвіти і виховання.
Економічні та фінансові механізми	Забезпечують стабільне фінансування природоохоронної діяльності, стимулюють екологічне підприємництво, модернізацію виробництва та залучення інвестицій (зокрема через екологічний податок, компенсації, кредитні та інвестиційні інструменти).
Комплексний моніторинг та природоохоронний контроль	Забезпечує перехід від карального підходу до системи запобігання правопорушенням, моніторингу стану довкілля та залучення громадськості до контролю.
Міжнародне співробітництво	Сприяє виконанню міжнародних зобов'язань України, запобіганню транскордонному забрудненню та розширенню співпраці у сфері охорони довкілля.

**Джерело: систематизовано автором за [28]*

Основними складовими екологічної політики є (рис. 1.3.):

охорона атмосферного повітря;

охорона водних ресурсів;

охорона земель та ґрунтів;

поводження з відходами;

збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;

адаптація до зміни клімату;

екологічна освіта та інформування населення.

Державна екологічна політика ґрунтується на системі принципів, які визначають основні засади її формування та реалізації:

Принцип запобігання (превентивності) полягає в пріоритетності заходів, спрямованих на попередження виникнення екологічних проблем і негативного впливу на довкілля, над заходами з ліквідації їхніх наслідків.

Рис. 1.3. Основні складові екологічної політики держави

**Джерело: систематизовано автором*

Принцип обережності передбачає, що відсутність повної наукової достовірності не може бути підставою для відмови від заходів, спрямованих на запобігання загрозам довкіллю та здоров'ю людей, якщо існують обґрунтовані підстави вважати такі загрози реальними.

Принцип «забруднювач платить» означає, що суб'єкти господарювання, які завдають шкоди довкіллю, несуть повну відповідальність за відшкодування завданих збитків та фінансування заходів з відновлення природних ресурсів.

Принцип участі громадськості закріплює право громадян, громадських організацій та інших інститутів громадянського суспільства на доступ до екологічної інформації, участь у підготовці та прийнятті рішень, що стосуються довкілля, а також на контроль за їх виконанням.

Принцип інтеграції передбачає включення екологічних вимог і пріоритетів у всі сфери державної політики (економічну, соціальну, регіональну, галузеву тощо) з метою забезпечення збалансованого розвитку.

Принцип субсидіарності означає, що повноваження у сфері охорони довкілля мають здійснюватися на тому рівні публічного управління, на якому вони можуть бути реалізовані найбільш ефективно та наближено до громадян (зокрема на регіональному та місцевому рівнях).

Крім зазначених, важливе значення мають також принципи сталого розвитку, відкритості екологічної інформації, міжсекторального партнерства та адаптивності до сучасних викликів, у тому числі зміни клімату та наслідків воєнного стану.

Таким чином, сутність державної екологічної політики розкривається через взаємозв'язок об'єкта (екологічне та навколишнє середовище) і суб'єктів (держава, громадянське суспільство, центральний орган виконавчої влади), а також через диференціацію рівнів реалізації - від наднаціонального до рівня окремих суб'єктів господарювання. При чому, ефективність екологічної політики забезпечується застосуванням системи інструментів (правових, економічних, організаційно-управлінських, інформаційно-освітніх і партнерських) та дотриманням ключових принципів, зокрема запобігання, обережності, «забруднювач платить», участі громадськості, інтеграції та субсидіарності. При цьому складові політики (охорона атмосферного повітря, водних ресурсів, земель, поводження з відходами, збереження біорізноманіття, адаптація до зміни клімату та екологічна освіта) утворюють цілісну систему, орієнтовану на досягнення сталого розвитку.

1.2. Нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики

Нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики формує правову основу для її реалізації на всіх рівнях публічного управління. Воно охоплює систему законодавчих та підзаконних актів, стратегічних документів і міжнародних зобов'язань, які визначають цілі, принципи, механізми та повноваження органів влади у сфері охорони довкілля.

Узагальнено систему нормативно-правового забезпечення можна умовно розділити на такі складові:

Конституція України;

Базові закони та кодекси;

Спеціальні закони;

Підзаконні та міжнародні акти.

Фундаментальною основою нормативно-правової бази державної екологічної політики є Конституція України [6]. Саме Основний Закон закріплює обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку і підтримувати екологічну рівновагу на території України, долати наслідки Чорнобильської катастрофи планетарного масштабу та зберігати генофонд Українського народу (стаття 16).

Конституція гарантує кожному громадянину право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права. Також закріплено право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення; така інформація не може бути засекречена (стаття 50). Водночас кожен громадянин зобов'язаний не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані ним збитки (стаття 66).

Серед повноважень Верховної Ради України Конституція визначає обов'язок дбати про охорону довкілля та встановлювати засади екологічної політики держави, реалізацію якої забезпечує Уряд України.

Основоположним нормативно-правовим актом у сфері природоохоронної діяльності виступає Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII. Цей документ визначає ключові засади екологічної політики держави, до яких належать безумовний пріоритет вимог екологічної безпеки, гарантування безпечних умов для життя і здоров'я громадян та превентивний характер природоохоронних заходів. Крім того, закон передбачає екологізацію матеріального виробництва, збереження біорізноманіття й цілісності природних комплексів, а також науково обґрунтоване збалансування екологічних, економічних і соціальних інтересів

суспільства. Важливими складовими визначених принципів є обов'язковість здійснення оцінки впливу на довкілля, забезпечення прозорості та демократизму під час ухвалення екологічно значущих рішень і формування екологічної свідомості населення [32].

Документ визначає права та обов'язки громадян у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Зокрема, Закон закріплює повноваження обласних, районних державних адміністрацій, а також місцевих рад щодо забезпечення реалізації екологічної політики на відповідних територіях, розроблення і виконання регіональних та місцевих програм охорони довкілля, здійснення контролю та координації природоохоронної діяльності.

Таблиця 1.4

Основні закони України, що регулюють реалізацію екологічної політики

Назва закону	Дата та номер	Основний зміст	Значення для регіонального рівня
Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	25.06.1991 № 1264-XII	Визначає основні принципи охорони довкілля, права та обов'язки громадян і органів влади	Базовий акт, що закріплює повноваження регіональних органів у сфері екології
Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»	20.03.2018 № 2354-VIII	Регламентує процедуру стратегічної екологічної оцінки документів державного планування	Обов'язковий інструмент при розробці регіональних стратегій і програм
Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»	23.05.2017 № 2059-VIII	Визначає порядок оцінки впливу планованої діяльності на довкілля	Застосовується при реалізації інвестиційних та інфраструктурних проєктів на регіональному рівні
Закон України «Про відходи»	05.03.1998 № 187/98-ВР	Регулює поводження з відходами	Визначає повноваження місцевих органів щодо управління відходами

**Джерело: систематизовано автором за [10;32;33;39]*

Важливим механізмом імплементації екологічних стандартів у систему державного стратегічного планування виступає Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII, який унормовує процедуру екологічного оцінювання проєктів державних планувальних документів, зокрема стратегій, програм, планів та містобудівної документації. Цільовим призначенням стратегічної екологічної оцінки є підтримка сталого розвитку через захист природного середовища, гарантування безпеки життєдіяльності та збереження здоров'я населення шляхом обов'язкового врахування екологічних аспектів на етапах розроблення й ухвалення відповідних документів. Законодавчий акт деталізує послідовність проведення цієї процедури, охоплюючи формування звіту про стратегічну екологічну оцінку, організацію консультацій та громадських обговорень, інтеграцію отриманих висновків у фінальний текст планувального документа, а також подальший моніторинг екологічних наслідків його реалізації [39].

На регіональному рівні Закон має особливе значення, оскільки обов'язково застосовується при розробленні та затвердженні регіональних стратегій розвитку, регіональних програм (у тому числі екологічних), схем планування території та іншої документації, яка може мати значний вплив на довкілля.

Правові й організаційні основи здійснення оцінки впливу на довкілля регламентуються Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. Цей нормативний акт покликаний попередити заподіяння шкоди природному середовищу, гарантувати екологічну безпеку, охорону довкілля, а також збалансоване використання й відновлення природних ресурсів під час ухвалення рішень щодо реалізації господарської діяльності, здатної спричинити суттєвий екологічний вплив [33].

Закон встановлює перелік видів планованої діяльності та об'єктів, що підлягають обов'язковій оцінці впливу на довкілля (зокрема, об'єкти підвищеної екологічної небезпеки, об'єкти, що можуть мати транскордонний вплив тощо). Процедура оцінки включає підготовку звіту з оцінки впливу на довкілля, громадське обговорення, отримання висновку з оцінки впливу на довкілля

уповноваженим органом, а також врахування умов цього висновку в рішенні про провадження планованої діяльності.

До базових кодексів належать Водний кодекс України, Земельний кодекс України, Лісовий кодекс України, Кодекс України «Про надра», Бюджетний кодекс України та Кримінальний кодекс України.

Крім базових Законів та кодексів України, реалізація державної екологічної політики забезпечується комплексом спеціальних законів, які регулюють окремі напрями охорони довкілля та природокористування. Узагальнену характеристику ключових спеціальних законів наведено в табл. 1.5.

Таблиця 1.5.

Ключові спеціальні закони у сфері охорони довкілля

Назва закону	Дата та номер	Основний зміст
Закон України «Про управління відходами»	20.06.2022 № 2320-IX	Встановлює правові, організаційні та економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення, збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження та захоронення відходів
Закон України «Про охорону атмосферного повітря»	16.10.1992 № 2707-XII	Регулює відносини у сфері охорони атмосферного повітря, спрямовані на збереження, поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря, запобігання і зниження його забруднення
Закон України «Про природно-заповідний фонд України»	16.06.1992 № 2456-XII	Визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання та відтворення природних комплексів і об’єктів природно-заповідного фонду
Закон України «Про рослинний світ»	09.04.1999 № 591-XIV	Регулює суспільні відносини у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу
Закон України «Про тваринний світ»	13.12.2001 № 2894-III	Встановлює правові засади охорони, використання і відтворення тваринного світу

**Джерело: систематизовано автором за [30;37;38;40;43]*

Також важливу роль у державній екологічній політиці відіграють постанови Кабінету Міністрів України, які затверджують порядки, положення та державні програми у сфері охорони довкілля, а також Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року.

Основним стратегічним документом є Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від

28 лютого 2019 року № 2697-VIII. Він визначає цілі, принципи та завдання державної екологічної політики, а також механізми її реалізації.

Таблиця 1.6.

Основні стратегічні документи у сфері державної екологічної політики

№	Назва документа	Дата та номер	Сфера регулювання
1	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»	28.02.2019 № 2697-VIII	Загальні засади екологічної політики
2	Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року	розпорядження КМУ від 20.10.2021 № 1363	Екологічна безпека та адаптація до клімату
3	Водна стратегія України на період до 2050 року	розпорядження КМУ від 09.12.2022 № 1134	Охорона та раціональне використання водних ресурсів
4	Державна стратегія управління лісами України до 2035 року	розпорядження КМУ від 29.12.2021 № 1777	Лісове господарство
5	Національний план управління відходами до 2033 року	розпорядження КМУ від 27.12.2024 № 1353	Поводження з відходами
6	Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року	розпорядження КМУ від 30.05.2024 № 483	Політика у сфері зміни клімату
7	Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»	30.09.2019 № 722/2019	Інтеграція Цілей сталого розвитку

**Джерело: систематизовано автором за [29;44-49]*

Стратегічні цілі державної екологічної політики України, визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», охоплюють п’ять взаємопов’язаних напрямів:

1. *Екологічна свідомість, екологічні цінності, екологічна освіта.* Передбачає формування екологічної свідомості суспільства, розвиток екологічної освіти та культури, а також утвердження екологічних цінностей серед населення.

2. *Сталий розвиток. Збалансоване використання природних ресурсів.* Спрямована на забезпечення сталого розвитку через раціональне та збалансоване використання природних ресурсів.

3. *Екологічні вимоги в усі сфери.* Полягає в інтеграції екологічних вимог до всіх сфер економічної та суспільної діяльності.

4. *Зниження екологічних ризиків та безпечне довкілля.* Орієнтована на зниження екологічних ризиків, забезпечення екологічної безпеки та створення безпечного довкілля для населення.

5. *Належне екологічне урядування.* Передбачає належне екологічне урядування, тобто вдосконалення системи екологічного управління та підвищення ефективності інституційного забезпечення екологічної політики.

Зазначені цілі виступають орієнтирами для реалізації екологічної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, зокрема в діяльності Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації.

Тобто, з часу проголошення незалежності в Україні було прийнято три стратегічні документи, які визначали основні засади державної екологічної політики.

Першим таким документом стала Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Вона передбачала проведення інституційної реформи системи охорони довкілля, упровадження механізмів та інструментів екологічної політики, а також формування системи регулювання екологічної безпеки як складової національної безпеки.

У 2010 році було прийнято Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». Документ конкретизував цілі політики, серед яких: підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, поліпшення екологічної ситуації та рівня екологічної безпеки, інтеграція екологічної політики в систему управління, припинення

втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, забезпечення екологічно збалансованого природокористування та вдосконалення регіональної екологічної політики.

Рис. 1.4. Хронологія стратегічних цілей державної екологічної політки

**Джерело: систематизовано автором за нормативно-правовими актами*

Чинним стратегічним документом є Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року. Він визначив п’ять стратегічних цілей: формування екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу; інтеграція екологічної політики в процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку; зниження екологічних ризиків; удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Важливою складовою нормативно-правового забезпечення державної екологічної політики є міжнародні акти. Україна є стороною низки багатосторонніх екологічних угод, які визначають її міжнародні зобов’язання та впливають на формування національного законодавства. До ключових належать Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та Паризька угода, Конвенція про охорону біологічного різноманіття, Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспо), Орхуська конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля та інше.

Окреме значення має Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, екологічні положення якої передбачають поступове наближення національного законодавства до права ЄС. Виконання цих міжнародних зобов’язань безпосередньо впливає на зміст регіональної екологічної політики та діяльність органів влади на місцях.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики являє собою багаторівневу систему, що охоплює Конституцію України, базові та спеціальні закони, кодекси, підзаконні акти, стратегічні документи та міжнародні зобов’язання. Ця система визначає цілі, принципи, інструменти та повноваження суб’єктів екологічної політики, створюючи правову основу для її реалізації на національному, регіональному та місцевому рівнях. Водночас ефективність реалізації екологічної політики значною мірою залежить від

узгодженості цих актів та їх адаптації до регіональних особливостей, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення механізмів упровадження екологічної політики на регіональному рівні.

Висновки до розділу 1:

1. Встановлено, що державна екологічна політика є комплексом законодавчо визначених цілей, завдань, засобів та інструментів органів публічної влади, спрямованих на охорону довкілля, раціональне природокористування та забезпечення екологічної безпеки. При чому, об'єктом екологічної політики виступає навколишнє природне середовище у взаємозв'язку з природними ресурсами та здоров'ям людини, а основним суб'єктом її формування та реалізації є держава в особі органів влади за участю громадянського суспільства.

2. Визначено, що процес формування та реалізації екологічної політики має циклічний характер і включає етапи ідентифікації проблем, встановлення порядку денного, пошуку альтернатив, вибору варіанта політики, впровадження та моніторингу. При чому, екологічна політика реалізується на наднаціональному, національному, регіональному, місцевому рівнях та на рівні суб'єктів господарювання, кожен з яких має специфічні суб'єкти та інструменти.

3. Обґрунтовано, що взаємодія між рівнями екологічної політики ґрунтується на критеріях актуальності, доцільності, законності, гнучкості, результативності, ефективності, справедливості, верховенства права та цілісності.

4. Нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики формує багаторівневу систему, що включає Конституцію України, базові та спеціальні закони, кодекси, підзаконні акти, стратегічні документи та міжнародні зобов'язання.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

2.1. Загальнонаціональні екологічні показники та контекст реалізації екологічної політики в Україні

Реалізація державної екологічної політики в Україні відбувається в умовах складної екологічної ситуації, яка поєднує довготривалі структурні проблеми природокористування та нові виклики, зумовлені повномасштабною збройною агресією. Аналіз загальнонаціональних екологічних показників дозволяє визначити ключові тенденції у сфері охорони довкілля, оцінити ефективність чинних механізмів реалізації екологічної політики.

Пропонуємо розглянути основні екологічні індикатори України (стан атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ресурсів, управління відходами, природно-заповідного фонду та біорізноманіття), динаміка їх змін у 2020-2024 роках з урахуванням, зокрема, впливу воєнного стану.

Аналіз загальнонаціональних екологічних показників доцільно розпочати з оцінки стану атмосферного повітря, оскільки саме викиди забруднюючих речовин є одним із ключових індикаторів антропогенного навантаження на довкілля. Динаміка викидів від стаціонарних джерел забруднення у 2020–2024 роках відображає як довгострокові тенденції екологічної політики, так і безпосередній вплив повномасштабної збройної агресії на промислову активність. Узагальнені дані наведено в табл. 2.1.

Аналіз даних табл. 2.1 свідчить про суттєве скорочення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у 2022-2024 роках. Загальний обсяг викидів зменшився з 2242,0 тис. т у 2021 році до 999,5 тис. т у 2024 році, тобто на 55,4 % порівняно з 2020 роком і на 55,4 % відносно 2020 року.

Таблиця 2.1.

Динаміка викидів забруднюючих речовин і парникових газів стаціонарними джерелами в Україні, *тис. т*

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2022/2021, %	Відхилення 2024/2022, %	Відхилення 2024/2020, %
Усього викидів	2238,6	2242,0	1189,6	1224,2	999,5	-46,9	-16,0	-55,4
Діоксид сірки	601,0	575,7	336,8	363,1	256,9	-41,5	-23,7	-57,3
Діоксид азоту	181,3	174,0	88,4	92,1	82,9	-49,2	-6,2	-54,3
Оксид вуглецю	707,3	704,3	206,7	217,6	220,3	-70,7	+6,6	-68,9
Метан	429,2	454,9	371,4	354,9	276,0	-18,4	-25,7	-35,7

**Джерело: складено та розраховано автором за [50]*

Найбільше зниження відбулося у 2022 році: загальні викиди скоротилися на 46,9 % порівняно з 2021 роком. Це пов’язано з початком повномасштабної війни, тимчасовою зупинкою або зниженням потужності значної частини промислових підприємств, а також зі скороченням економічної активності. Особливо помітне зменшення викидів оксиду вуглецю (-70,7 %) та діоксиду азоту (-49,2 %).

У 2023–2024 роках тенденція до зниження збереглася, хоча темпи сповільнилися. Виняток становить оксид вуглецю, викиди якого у 2024 році дещо зросли порівняно з 2022 роком (+6,6 %). Зниження викидів метану було менш інтенсивним (-35,7 % за 2020-2024 рр.), що пов’язано з особливостями джерел його утворення (переважно добувна промисловість і сільське господарство).

Важливим індикатором екологічного навантаження є динаміка утворення та поводження з відходами. Узагальнені дані щодо основних показників утворення, відновлення, видалення та накопичення відходів в Україні у 2020-2024 роках наведено в табл. 2.2.

Аналіз даних табл. 2.2 свідчить, що у 2022 році обсяг утворення відходів різко скоротився на 58,7 % порівняно з 2021 роком, що пов’язано зі зниженням промислової активності внаслідок воєнних дій. У 2023 році тенденція до зменшення збереглася, однак у 2024 році обсяги утворення відходів зросли на

17,1 % порівняно з 2022 роком, що свідчить про часткове відновлення економічної діяльності.

Таблиця 2.2.

Динаміка утворення та поводження з відходами в Україні, тис. т

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2022/2021, %	Відхилення 2024/2022, %	Відхилення 2024/2020, %
Утворено	462373,5	493271,1	203587,6	176289,8	238385,3	-58,7	+17,1	-48,4
Відновлено	100524,6	107622,0	59106,6	39256,4	29514,8	-45,1	-50,1	-70,6
Видалено на полігони	275985,3	288606,9	101728,8	105979,1	142108,4	-64,8	+39,7	-48,5
Накопичено на кінець року, млн т	15635,3	15923,9	16025,6	16131,7	16273,8	+0,6	+1,5	+4,1

**Джерело: складено та розраховано автором за [50]*

Водночас обсяги відновлення відходів демонструють стійку негативну динаміку: у 2024 році вони зменшилися на 70,6 % порівняно з 2020 роком і на 50,1 % порівняно з 2022 роком. Це вказує на зниження ефективності системи управління відходами та недостатній розвиток інфраструктури перероблення.

Обсяги видалення відходів на полігони також суттєво скоротилися у 2022 році (-64,8 %), проте у 2024 році зросли на 39,7 % порівняно з 2022 роком. При цьому накопичений обсяг відходів на полігонах продовжує зростати (на 4,1 % за 2020–2024 рр.), що створює додаткове навантаження на довкілля та потребує посилення заходів з управління відходами на національному та регіональному рівнях.

Аналіз структури утворення відходів свідчить про домінування добувної промисловості, на яку припадає 84,3 % загального обсягу відходів. Друге місце займає переробна промисловість (10,5 %). Частка відходів від домогосподарств становить лише 1,8 %, що є відносно невисоким показником порівняно з промисловими відходами.

Така структура визначає пріоритети державної та регіональної екологічної політики у сфері управління відходами. Основні зусилля мають бути спрямовані на впровадження ресурсоефективних технологій у добувній промисловості, розвиток інфраструктури перероблення промислових відходів та зменшення обсягів їх накопичення на полігонах.

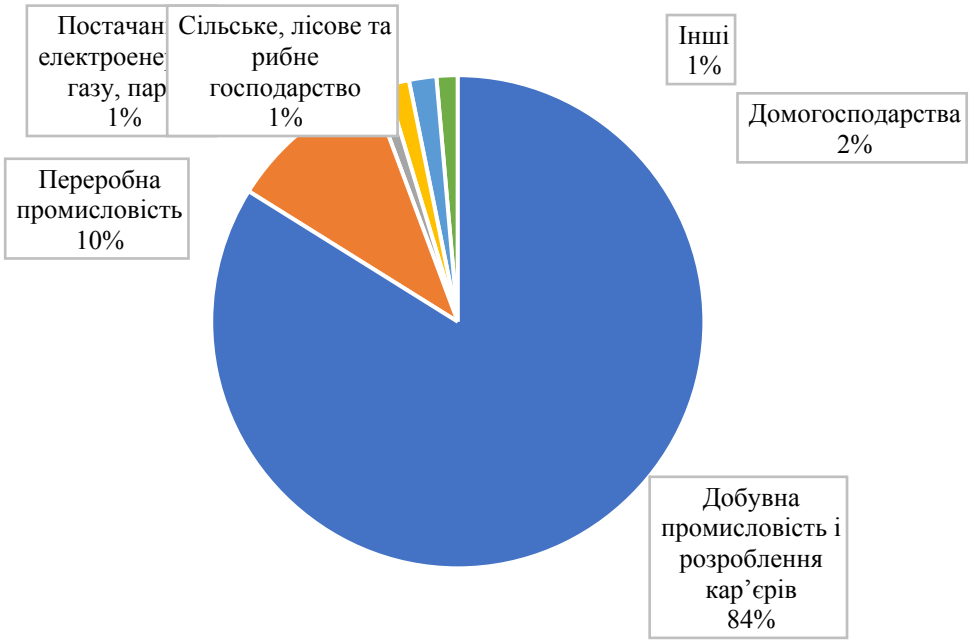

Рис. 2.1. Структура утворення відходів за основними видами економічної діяльності у 2024 році

**Джерело: складено та розраховано автором за [50]*

Наступним індикатором є стан водних ресурсів та ефективність їх використання Динаміку основних показників водокористування в Україні у 2020–2024 роках наведено в табл. 2.3.

Аналіз даних табл. 2.3 свідчить про суттєве скорочення обсягів водокористування у 2022 році. Забір води з природних джерел зменшився на 44,9 % порівняно з 2021 роком, а використання свіжої води - на 44,6 %, що пов'язано зі зниженням промислового виробництва та змінами в структурі економіки в умовах воєнного стану.

У 2023-2024 роках обсяги забору води частково відновилися, проте залишилися значно нижчими за довоєнний рівень (скорочення на 49,1 % порівняно з 2020 роком). Водночас використання свіжої води продовжило знижуватися.

Таблиця 2.3.

Динаміка водокористування в Україні, млн м³

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2022/2021, %	Відхилення 2024/2022, %	Відхилення 2024/2020, %
Забрано води з природних джерел	9952	8857	4883	5667	5063	-44,9	+3,7	-49,1
Використано свіжої води	7238	6143	3401	3577	2963	-44,6	-12,9	-59,1
Скинуто забруднених зворотних вод	518	542	374	376	309	-31,0	-17,4	-40,3
у т. ч. без очищення	100	120	80	62	48	-33,3	-40,0	-52,0

**Джерело: складено та розраховано автором за [50]*

Позитивною тенденцією є зменшення обсягів скидання забруднених зворотних вод (на 40,3 % за 2020–2024 рр.), у тому числі без очищення (на 52,0 %). Це свідчить про певне зниження навантаження на водні об’єкти, хоча проблема недостатнього очищення стічних вод залишається актуальною і потребує подальшого вирішення як на національному, так і на регіональному рівнях.

Аналіз структури земельного фонду дозоляє визначити характер природокористування та рівень антропогенного навантаження на території. Дані щодо розподілу земель України за основними категоріями наведено на рис.2.2.

Дані наведені на рис. 2.2. свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння території України: частка сільськогосподарських угідь становить 68,5 %. Це створює підвищене навантаження на ґрунтовий покрив і зумовлює ризики деградації земель (ерозія, зниження родючості тощо).

Частка лісів та інших лісовкритих площ становить лише 17,7 %, що є недостатнім з точки зору забезпечення екологічної рівноваги та адаптації до зміни клімату. Землі під водою займають 4,0 %, а відкриті заболочені землі - 1,6 %.

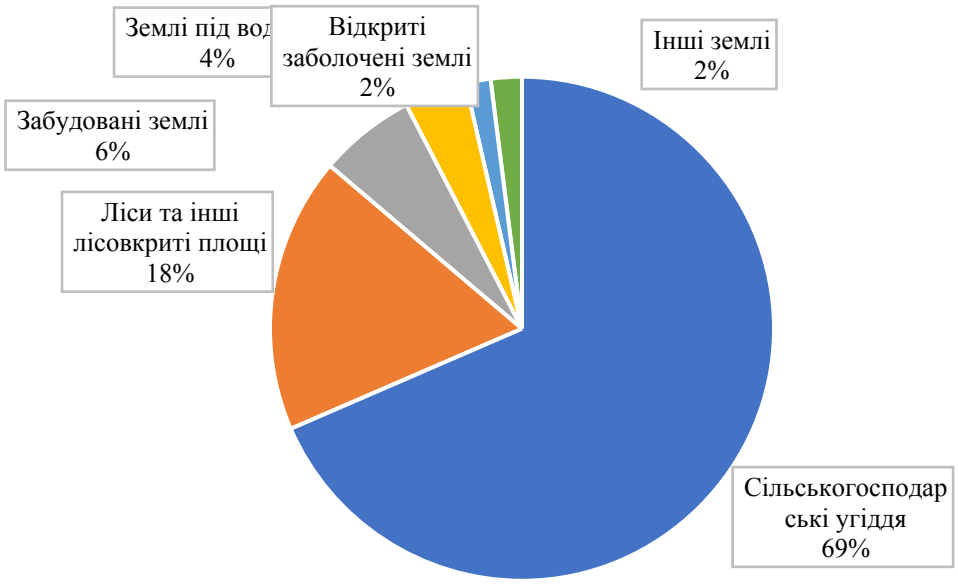

Рис. 2.2. Структура земельного фонду України (станом на 01.01.2020)

**Джерело: складено та розраховано автором за [50]*

Розвиток природно-заповідного фонду є одним із ключових індикаторів ефективності реалізації екологічної політики у сфері збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Динаміку кількості та площі заповідників і національних природних парків наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Динаміка розвитку природно-заповідного фонду України

Показник	2015	2020	2022	2023	2024
Кількість заповідників і національних природних парків	72	77	80	80	80
Їхня площа, тис. га	1769,1	2072,8	2125,5	2125,5	2124,8

**Джерело: складено та розраховано автором за [50]*

Аналіз даних табл. 2.4 свідчить про поступове розширення мережі заповідників і національних природних парків. За період 2015-2024 років їх кількість зросла з 72 до 80 об’єктів, а площа - з 1769,1 тис. га до 2124,8 тис. га. Найбільш помітне зростання відбулося у 2015–2020 роках.

У 2022–2024 роках динаміка уповільнилася: кількість об’єктів залишилася незмінною (80), а площа незначно зменшилася у 2024 році. Це пов’язано як із

загальним уповільненням процесів створення нових територій в умовах воєнного стану, так і з окремими рішеннями щодо зміни меж існуючих об’єктів.

Таким чином, воєнні дії у 2022 році скоротили більшість індикаторів антропогенного навантаження на довкілля (викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел - на 46,9 %, утворення відходів - на 58,7 %, забору води - на 44,9 %). Проте, це відбулось на тлі зупинення промислового виробництва.

Структура екологічного навантаження в Україні характеризується високою часткою сільськогосподарських угідь (68,5 %), домінуванням відходів добувної промисловості (84,3 %) та відносно невисокою лісистістю (17,7 %).

Можна зробити висновок, що загальнонаціональні екологічні показники свідчать про поєднання довготривалих структурних проблем природокористування та нових викликів, зумовлених воєнним станом.

2.2. Стан довкілля та діяльність Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації

Об’єктом діагностики виступає діяльність Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації як ключового суб’єкта реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Діагностика проведена на основі аналізу нормативно-правової бази, звітної документації, стратегічних документів Полтавської області та відкритих даних щодо стану довкілля.

Департамент екології та природних ресурсів є структурним підрозділом Полтавської обласної військової (державної) адміністрації. Його основним завданням є забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на території Полтавської області.

Структура Департаменту включає два основні управління:

1. Управління природозаповідної справи та дозвільної діяльності

До складу управління входять:

Відділ біоресурсів та заповідної справи;

Відділ охорони атмосферного повітря, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки.

2. Управління забезпечення реалізації державної політики та організаційної роботи

До складу управління входять:

Відділ забезпечення реалізації державної політики

Відділ організаційної роботи, правового забезпечення та управління відходами

Основні повноваження Департаменту включають:

- розроблення та реалізацію регіональних екологічних програм і планів заходів;
- координацію діяльності органів місцевого самоврядування у сфері охорони довкілля;
- здійснення (в межах повноважень) державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства;
- організацію моніторингу стану довкілля;
- забезпечення проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування;
- управління в галузі поводження з відходами, охорони атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів;
- підготовку пропозицій щодо фінансування природоохоронних заходів;
- забезпечення екологічної освіти та інформування населення.

Діяльність Департаменту здійснюється в умовах воєнного стану, що накладає додаткові обмеження на ресурсне забезпечення та вимагає адаптації механізмів реалізації екологічної політики до нових викликів (зокрема, ризиків техногенного характеру, зростання обсягів відходів, пов’язаних із бойовими діями, та потреби у відновленні пошкоджених екосистем).

Згідно з Екологічним паспортом Полтавської області за 2025 рік, стан навколишнього природного середовища в області залишається відносно стабільним і у порівнянні з більшістю інших областей України є доволі прийнятним. Водночас зберігається низка екологічних проблем, які потребують системного вирішення.

Полтавська область займає центральне положення на території України, перебуваючи в межах лісостепової фізико-географічної зони та характеризуючись помірно-континентальним кліматом. Регіон має сусідство з низкою областей: на півночі межує із Сумською та Чернігівською, на сході - з Харківською, на півдні - з Дніпропетровською, а на заході - з Кіровоградською, Черкаською та Київською областями. Із загальної протяжності адміністративних кордонів регіону, що становить близько 1100 км, 162 км проходить акваторією Кам'янського та Кременчуцького водосховищ, а загальна територія області охоплює 28,75 тис. км², що відповідає 4,6 % площі держави.

Гідрографічна мережа Полтавщини представлена головною водною артерією - річкою Дніпро (протяжністю 145 км у межах регіону), вісьмома середніми річками сумарною довжиною 1360 км (зокрема Пслом, Ворсклою, Сулою, Хоролом, Удаєм, Оржицею, Мерлою та Оріллю) і 136 малими річками завдовжки понад 10 км кожна, загальна протяжність яких сягає 3546,25 км. При цьому ключову роль у формуванні водних ресурсів області відіграють басейни річок Ворскла, Псел, Сула та Оріль разом із їхніми притоками, а також акваторії Кременчуцького й Кам'янського водосховищ.

Територія області належить до недостатньо вологої теплої агрокліматичної зони (крайній південний схід - до посушливої дуже теплої). Кліматичні умови є сприятливими для життєдіяльності людини. Більшість ландшафтів належить до лісостепового типу, на південному сході - до степового. Через високий рівень сільськогосподарського освоєння природні ландшафти майже не збереглися, переважають антропогенні сільськогосподарські ландшафти. Сільськогосподарські землі займають 76,1 % площі області, найпоширенішими ґрунтами є чорноземи.

Лісові ресурси області є незначними, усі ліси мають природоохоронне та рекреаційне значення. Водночас область посідає одне з провідних місць в Україні за запасами та видобутком залізної руди, природного газу, газового конденсату, гелію та нафти. Транспортна мережа добре розвинена, провідну роль відіграє залізничний транспорт.

У 2025 році від стаціонарних джерел викидів надійшло 28,5 тис. т забруднюючих речовин і парникових газів (96,9 % до рівня 2024 року). Основними забруднювачами є підприємства добувної промисловості (м. Кременчук та м. Горішні Плавні). Спостерігається тенденція до незначного зниження обсягів викидів.

Упродовж 2023–2025 років спостерігається стійка тенденція до зниження обсягів викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел. У 2025 році порівняно з 2023 роком загальні викиди скоротилися на 5,94 %, питомі викиди на 1 км² - на 6,07 %, а на одну особу - на 6,02 %. Це свідчить про поступове покращення ситуації у сфері охорони атмосферного повітря, хоча темпи зниження залишаються помірними.

Таблиця 2.5

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел

Показник	2023	2024	2025	Відхилення 2024/2023	Відхилення 2025/2024	Відхилення 2025/2023
Викиди, тис. т	30,3	29,4	28,5	-2,97 %	-3,06 %	-5,94 %
Викиди на 1 км², т	1,055	1,015	0,991	-3,79 %	-2,36 %	-6,07 %
Викиди на 1 особу, кг	22,43	21,58	21,08	-3,79 %	-2,32 %	-6,02 %

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

У структурі викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у 2025 році найбільшу частку займає добувна промисловість і розроблення кар'єрів (34,05 %), на другому місці - переробна промисловість (16,8 %), на третьому - постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (11,2 %).

Таблиця 2.6.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2025 році за видами економічної діяльності

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів по регіону, тис. т	у % до підсумку
1	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	9,7	34,05
2	Переробна промисловість	4,8	16,8
3	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,2	11,2
4	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,2	0,7
5	Інше	-	-

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

До земель водного фонду області належать землі, зайняті річками, озерами, водосховищами, ставками, болотами, прибережними захисними смугами, а також землі під гідротехнічними спорудами та каналами.

Річкова мережа Полтавщини включає:

одну велику річку - Дніпро (145 км у межах області);

8 середніх річок загальною протяжністю 1360 км (Сула - 213 км, Удай - 129 км, Оржиця - 89 км, Псел - 350 км, Хорол - 241 км, Ворскла - 226 км, Мерла - 28 км, Оріль - 80 км);

близько 900 малих річок, з яких 182 мають довжину понад 10 км.

Більша частина течії Дніпра в межах області зарегульована Кременчуцьким (повний об'єм 13 520 млн м³) та Кам'янським (2 450,94 млн м³) водосховищами.

Водні ресурси річок, що формуються на території області, становлять:

у середній за водністю рік - 1 940 млн м³;

у маловодний рік 75 % забезпеченості - 1 310 млн м³;

у надзвичайно маловодний рік 95 % забезпеченості - 760 млн м³.

Основними джерелами водних ресурсів є річки Сула, Псел, Ворскла, Оріль та їх притоки, а також Кременчуцьке і Кам'янське водосховища. Середня густота річкової мережі (з урахуванням малих водотоків) становить 0,45 км/км².

За даними інвентаризації 2021 року, в області налічується:

64 малих водосховища (площа водного дзеркала - 6 293,14 га, загальний об'єм - 136,8 млн м³);

2 983 ставки (площа - 18 318,15 га, об'єм - 286,84 млн м³);

577 озер.

Таблиця 2.7.

Характеристика водних об'єктів Полтавської області

Тип водного об'єкта	Кількість, од.	Площа водного дзеркала, га	Загальний об'єм, млн м³
Малі водосховища	64	6 293,14	136,8
Ставки	2 983	18 318,15	286,84
Озера	577	-	-

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

Підземні води є одним із основних джерел господарсько-питного водопостачання. Основними водоносними горизонтами є четвертинний (алювіальний), Полтавський, Харківський, Бучакський, Сеноман-нижньокрейдовий та Юрський. Найбільш розповсюдженим є Бучакський водоносний горизонт.

Таблиця 2.8.

Динаміка водокористування за 2023-2025 роки

Показник	Одиниця виміру	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Забрано води з природних джерел, усього	млн м³	119,808	125,666	113,495
у тому числі:				
поверхневої	млн м³	35,284	41,719	36,872
підземної	млн м³	84,524	83,947	76,623
Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м³	92,93	-	-

**Джерело: систематизовано автором за екологічний паспортом Полтавської області*

У 2025 році порівняно з 2024 роком загальний обсяг забору води з природних джерел скоротився. Переважає використання підземних вод, які становлять основну частку водозабору в області (табл. 2.8.).

Загальна площа території Полтавської області становить 2 875,0 тис. га. За даними Екологічного паспорта, у структурі земельного фонду переважають землі сільськогосподарського призначення.

Таблиця 2.9.

Структура земельного фонду Полтавської області

Категорії земель	2023 рік, тис. га	%	2024–2025 роки, тис. га	%
Загальна площа території	2 875,0	100	2 875,0	100
Землі сільськогосподарського призначення	2 223,3	77,3	2 182,2	76
Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення	142,4	5,0	142,4	5
Землі лісогосподарського призначення	230,0	8,0	285,9	10
Землі водного фонду	148,4	5,2	148,4	5
Землі оздоровчого призначення	0,4	0,01	0,4	0,01
Землі рекреаційного призначення	1,1	0,04	1,1	0,04

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

Сільськогосподарські угіддя становлять основу земельного фонду Полтавської області. У їхній структурі переважає рілля, площа якої складає 1 774,7 тис. га, або 61,7–62 % від загальної площі території області. Це свідчить про високий рівень розораності земель.

Друге місце за площею займають пасовища (199,3 тис. га, або 6,9–7 %), третє - сіножаті (160,3 тис. га, або 5,6–6 %). Багаторічні насадження становлять 28,7 тис. га (1,0 %), а перелоги - лише 2,5 тис. га (0,09 %).

Висока частка ріллі в структурі угідь створює підвищене навантаження на ґрунтовий покрив і підвищує ризики ерозійних процесів. Водночас відносно

незначна площа кормових угідь (сіножатей і пасовищ) обмежує можливості розвитку тваринництва на природній кормовій базі.

Таблиця 2.10.

Структура сільськогосподарських угідь Полтавської області

Вид угідь	Площа, тис. га	% від загальної площі	
Рілля	1 774,7	61,7–62	
Сіножаті	160,3	5,6–6	
Пасовища	199,3	6,9–7	
Багаторічні насадження	28,7	1,0	
Перелоги	2,5	0,09	

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

Значна частина сільськогосподарських угідь піддається процесам деградації:

дефляційно небезпечні землі - 749,2 тис. га (26,1 %);

землі, піддані водній ерозії - 369,3 тис. га (9,4 %);

землі із кислими ґрунтами - 787,867 тис. га (27,4 %);

землі із засоленими ґрунтами - 207,935 тис. га (7,2 %)

У 2025 році площа порушених земель становила 8,8293 тис. га. Протягом 2023–2025 років будівництво (реконструкція) протиерозійних гідротехнічних споруд не проводилося. Консервація земель сільськогосподарського призначення у 2023–2024 роках здійснювалася на площі 0,2584 тис. га.

За результатами агрохімічної паспортизації середньозважений вміст гумусу становить 3,19 %. Більшість ґрунтів характеризується середнім та підвищеним вмістом гумусу. Середньозважений вміст рухомого фосфору - 113,8 мг/кг, калію - 109,4 мг/кг.

Лісові ресурси Полтавської області є відносно незначними. Основним лісокористувачем виступає філія «Слобожанський лісовий офіс» ДП «Ліси України». Станом на 01.01.2026 року загальна площа земель лісогосподарського призначення, що перебувають у користуванні філії «Слобожанський лісовий офіс», становить 239,7 тис. га. З них лісові землі, вкриті лісовою рослинністю,

займають 201,7 тис. га. У складі нелісових земель переважають болота (13,3 тис. га). У 2025 році було проведено рубки догляду на площі 3 563 га (ліквідна деревина - 91,746 тис. м³) та санітарні рубки на площі 6 235 га (231,219 тис. м³). Рубки головного користування здійснювалися в обмежених обсягах.

Лісовідновлення проведено на площі 842,2 га, з яких природне поновлення становило 908,9 га (з урахуванням інших форм). Нові лісові насадження створено на площі 212,2 га, переважно за рахунок природного самозаліснення.

У 2025 році загинуло 229,7 га лісових культур та насаджень. Основними причинами стали несприятливі погодні умови (189,0 га) та пожежі (26,0 га).

Рослинний світ Полтавської області. Рослинний світ області є багатим і різноманітним. Рослинний покрив представлений угрупованнями степів, лук, заплавних і соснових лісів, широколистяних лісів (переважно дібров), а також прибережно-водних і водних фітоценозів. Сучасний рослинний покрив має переважно трансформований характер. Напівприродні ценози збереглися головним чином на заплавах річок.

Загальна кількість видів флори становить 1514 одиниць (33,5 % від загальної чисельності видів України). З них 53 види занесені до Червоної книги України, 157 видів - до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території області.

Таблиця 2.11.

Види рослин та грибів, що охороняються

Показник	Кількість, од.
Загальна кількість видів рослин та грибів	1 514
Види, занесені до Червоної книги України	53
Регіонально рідкісні види	157
Види, занесені до додатків Бернської конвенції	7
Види, занесені до додатків CITES	2

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

Серед інвазійних видів відзначено амброзію полинолисту, злинку канадську, стенактис однорічний та портулак городній.

Тваринний світ Полтавської області. Фауністичний список області представлений:

66 видами ссавців;

307 видами птахів (з них 150 постійно гніздяться);

10 видами земноводних;

11 видами плазунів;

38 видами риб;

значною кількістю видів комах.

Найбільш вразливими є степові зооценози. До Червоної книги України занесено 69 видів тварин. Основними проблемними питаннями у сфері охорони тваринного світу є браконьєрство та необхідність створення відтворювальних ділянок для рідкісних видів.

Таблиця 2.12.

Види тваринного світу, що охороняються

Показник	Кількість, од.
Види, занесені до Червоної книги України	69
Види, занесені до додатків Бернської конвенції	113

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

Станом на 01.01.2026 року природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області налічує 400 територій та об’єктів загальною площею 144 189,2613 га, що становить 5,01 % від загальної площі області.

З них 30 об’єктів мають статус загальнодержавного значення:

2 національні природні парки;

20 заказників;

1 ботанічна пам’ятка природи;

1 ботанічний сад;

2 дендрологічні парки;

4 парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва.

Таблиця 2.13.

Структура природно-заповідного фонду Полтавської області (станом на 01.01.2026)

Категорія	Загальнодержавного значення, од.	Місцевого значення, од.	Усього, од.
Національні природні парки	2	-	2
Регіональні ландшафтні парки	-	5	5
Заказники	20	165	185
Пам’ятки природи	1	138	139
Заповідні урочища	-	48	48
Ботанічні сади	1	-	1
Дендрологічні парки	2	1	3
Парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва	4	13	17
Усього	30	370	400

**Джерело: систематизовано автором за [51]*

Кількість територій та об’єктів місцевого значення становить 370, серед яких:

5 регіональних ландшафтних парків;

165 заказників (58 ландшафтних, 3 лісових, 39 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних);

138 пам’яток природи (13 комплексних, 111 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних);

48 заповідних урочищ;

1 дендрологічний парк;

13 парків-пам’яток садово-паркового мистецтва.

У 2025 році зібрано 295,6 тис. т побутових відходів, з яких переважна більшість (294,6 тис. т) направлена на полігони та сміттєзвалища. Протягом року

ліквідовано 220 несанкціонованих сміттєзвалищ, залишок станом на 01.01.2026 становив 140. Затверджено Регіональний план управління відходами до 2033 року.

Таким чином, стан навколишнього природного середовища в Полтавській області загалом залишається відносно стабільним порівняно з багатьма іншими регіонами України. Спостерігається тенденція до зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел (на 5,94 % за 2023–2025 роки), а також скорочення обсягів забору води. Водночас зберігається низка структурних проблем: високий рівень розораності земель (близько 62 %), значні площі деградованих ґрунтів, низький рівень перероблення побутових відходів (переважна більшість направляється на полігони) та відносно невисока частка природно-заповідного фонду (5,01 %).

Реалізація державної екологічної політики на території Полтавської області забезпечується Департаментом екології та природних ресурсів, однак для підвищення її ефективності необхідне вдосконалення механізмів, зокрема в частині ресурсного забезпечення, моніторингу, управління відходами та адаптації до викликів воєнного стану.

Висновки до розділу 2:

1. Встановлено, що у 2022 році на національному рівні відбулося різке скорочення більшості показників антропогенного навантаження (викидів, утворення відходів, водозабору), зумовлене наслідками повномасштабної війни.
2. Обґрунтовано, що у 2023–2024 роках спостерігається часткове відновлення окремих показників, однак зберігаються структурні проблеми: домінування відходів добувної промисловості, висока розораність земель і низький рівень відновлення відходів.
3. Визначено, що стан довкілля Полтавської області загалом є відносно стабільним порівняно з іншими регіонами. Спостерігається тенденція до зниження викидів в атмосферне повітря та забору води.

4. Досліджено основні екологічні проблеми області, серед яких високий рівень розораності земель (близько 62 %), значні площі деградованих ґрунтів, низький рівень перероблення побутових відходів та відносно невисока частка природно-заповідного фонду (5,01 %).

5. Уточнено роль Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації як ключового суб’єкта реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні в умовах обмеженого ресурсного забезпечення внаслідок воєнного стану.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Механізми та етапи вдосконалення екологічної політики в Полтавській області

Удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні є важливим завданням у контексті забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку територій. У Полтавській області цей процес набуває особливої актуальності через поєднання довготривалих структурних проблем природокористування (високий рівень розораності земель, недостатній рівень заповідності, проблеми управління відходами) та нових викликів, зумовлених воєнним станом. Ефективне вирішення зазначених проблем потребує системного підходу, який включає визначення пріоритетних напрямів, етапність їх реалізації та застосування комплексу організаційних, економічних, інституційних та інформаційних механізмів.

Напрями вдосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні:

1. Підвищення рівня заповідності території. Одним із ключових напрямів є розширення мережі природно-заповідного фонду та впровадження регіональної схеми екологічної мережі. Показник заповідності в області становить 5,01 %, що є нижчим за національний рівень (6,82 %). Для досягнення поставленої мети необхідно активізувати роботу зі створення нових і розширення меж існуючих територій та об’єктів ПЗФ, завершити розроблення схем екомережі на рівні районів і територіальних громад, а також забезпечити винесення меж об’єктів ПЗФ у натуру. Важливим є також запровадження механізмів економічного стимулювання землекористувачів до заповідання цінних природних територій.

2. Посилення контролю та моніторингу атмосферного повітря. З огляду на те, що основними джерелами викидів є підприємства добувної та переробної промисловості, доцільно посилити систему державного моніторингу атмосферного повітря, розширити мережу спостережних пунктів і забезпечити оперативне реагування на перевищення гранично допустимих викидів. Особливу увагу слід приділити підприємствам у містах Кременчук та Горішні Плавні, а також упровадженню сучасних технологій очищення викидів.

3. Раціональне використання водних ресурсів. Необхідно зменшити навантаження на підземні водоносні горизонти, які становлять основну частку водозабору в області. Для цього доцільно оптимізувати структуру водокористування, збільшити частку використання поверхневих вод там, де це можливо, посилити контроль за скидами стічних вод і забезпечити охорону прибережних захисних смуг водних об’єктів. Важливим є також розвиток систем повторного використання води у промисловості та комунальному господарстві.

4. Боротьба з деградацією ґрунтів. Високий рівень розораності земель (61,7-62 %) та значні площі деградованих угідь (дефляційно небезпечні землі - 26,1 %, землі з кислими ґрунтами - 27,4 %) вимагають упровадження ґрунтозахисних технологій, проведення рекультивації порушених земель, консервації малопродуктивних угідь і заходів із вапнування кислих ґрунтів. Необхідно також відновити практику будівництва та реконструкції протиерозійних гідротехнічних споруд.

5. Удосконалення системи управління відходами. Пріоритетним є зменшення частки побутових відходів, що направляються на полігони та сміттєзвалища, розвиток роздільного збирання, сортування та переробки відходів. Необхідно продовжити роботу з ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ і забезпечити виконання Регіонального плану управління відходами до 2033 року.

6. Підтримка лісовідновлення та охорона лісів. З метою зменшення загибелі лісових культур і насаджень від пожеж та несприятливих погодних умов доцільно посилити заходи з профілактики лісових пожеж, розширити обсяги

лісовідновлення та лісорозведення, а також підтримувати природне поновлення лісів. Особливу увагу слід приділити створенню нових полезахисних лісових смуг.

7. Кліматична адаптація та зниження техногенних/воєнних ризиків. Розроблення та впровадження на рівні Полтавської області й територіальних громад заходів із адаптації до зміни клімату (посух, теплових хвиль, деградації малих річок), а також моніторинг і ліквідація наслідків пошкодження природних екосистем та об’єктів критичної інфраструктури внаслідок воєнних дій.

8. *Розвиток екологічної освіти та підвищення екологічної свідомості.* Важливим напрямом є посилення екологічної освіти населення, органів місцевого самоврядування та представників бізнесу. Це включає проведення інформаційних кампаній, розвиток еколого-просвітницької діяльності на базі об’єктів природно-заповідного фонду, а також залучення громадськості до процесів прийняття екологічно значущих рішень.

З метою систематизації запропонованих напрямів удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні доцільно узагальнити їх у табл. 3.1 із визначенням очікуваних результатів та індикаторів.

Узагальнення напрямів удосконалення у табл. 3.1 дозволяє визначити пріоритетні сфери реалізації екологічної політики в Полтавській області та встановити зв’язок між запропонованими заходами і очікуваними результатами. Використання індикаторів створює основу для подальшого моніторингу ефективності впровадження рекомендацій.

Реалізацію запропонованих напрямів удосконалення доцільно здійснювати поетапно.

До короткострокових заходів (1–2 роки) належать: активізація роботи зі створення нових і розширення існуючих об’єктів природно-заповідного фонду, ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, посилення контролю за скидами стічних вод, проведення інформаційних кампаній з екологічної освіти, а також

започаткування розроблення схем екологічної мережі на рівні районів і територіальних громад.

Таблиця 3.1.

Напрями вдосконалення реалізації екологічної політики в Полтавській області

Напрям удосконалення	Основні заходи	Очікуваний результат	Індикатор
Підвищення рівня заповідності	Створення нових і розширення існуючих об'єктів ПЗФ, розроблення схем екомережі, винесення меж у натуру	Збільшення площі природоохоронних територій	Показник заповідності, %
Посилення моніторингу атмосферного повітря	Розширення мережі спостережних пунктів, посилення контролю за підприємствами	Зниження рівня забруднення атмосферного повітря	Обсяги викидів, тис. т
Раціональне використання водних ресурсів	Оптимізація структури водокористування, охорона прибережних смуг	Зменшення навантаження на підземні води	Обсяг забору підземних вод, млн м³
Боротьба з деградацією ґрунтів	Впровадження ґрунтозахисних технологій, консервація малопродуктивних угідь	Зменшення площ деградованих земель	Площа еродованих земель, тис. га
Удосконалення управління відходами	Розвиток роздільного збирання, ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ	Збільшення частки перероблених відходів	Частка відходів, направлених на полігони, %
Підтримка лісовідновлення	Профілактика пожеж, розширення лісовідновлення	Збільшення площі лісових насаджень	Площа лісовідновлення, га
Розвиток екологічної освіти	Інформаційні кампанії, просвітницька діяльність на базі об'єктів ПЗФ	Підвищення екологічної свідомості населення	Кількість проведених заходів, од.

**Джерело: розроблено автором*

До середньострокових або довгострокових заходів (3–5 років) належать: завершення винесення меж об’єктів ПЗФ у натуру, розширення мережі моніторингу атмосферного повітря, впровадження ґрунтозахисних технологій і консервація малопродуктивних земель, розвиток інфраструктури роздільного збирання та перероблення відходів, збільшення обсягів лісовідновлення, а також запровадження механізмів економічного стимулювання землекористувачів до заповідання цінних природних територій.

Механізми реалізації напрямів удосконалення екологічної політики. Ефективна реалізація визначених напрямів удосконалення державної екологічної політики на регіональному рівні потребує застосування комплексу взаємопов’язаних механізмів. До основних із них належать організаційні, економічні, інституційні та інформаційні.

Рис. 3.1. Механізми удосконалення реалізації екологічної політики

**Джерело: узагальнено автором*

Організаційні механізми передбачають посилення координації діяльності Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації з органами місцевого самоврядування та територіальними

громадами. Це включає налагодження системної взаємодії при розробленні та реалізації регіональних і місцевих екологічних програм, узгодження заходів із розширення мережі природно-заповідного фонду, ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та охорони водних об'єктів. Важливим є також створення міжвідомчих робочих груп для оперативного вирішення екологічних проблем на місцях.

Економічні механізми спрямовані на залучення фінансових ресурсів для реалізації природоохоронних заходів. Основними джерелами фінансування є кошти екологічного податку, що надходять до місцевих бюджетів, грантові програми, міжнародна технічна допомога, а також кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища. Доцільно розширити практику цільового використання цих коштів на пріоритетні напрями: рекультивацію земель, лісовідновлення, розвиток системи управління відходами та моніторинг стану довкілля.

Інституційні механізми охоплюють удосконалення дозвільної системи у сфері охорони довкілля та посилення ролі стратегічної екологічної оцінки. Необхідно забезпечити якісне проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування на регіональному та місцевому рівнях, а також удосконалити процедури видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин, спеціальне водокористування та поводження з відходами. Це сприятиме запобіганню негативному впливу планованої діяльності на довкілля.

Інформаційні механізми полягають у цифровізації екологічного моніторингу та забезпеченні відкритості екологічної інформації. Доцільно розвивати електронні системи збору та обробки даних про стан атмосферного повітря, водних ресурсів і відходів, створювати відкриті бази даних та геоінформаційні системи. Це підвищить прозорість діяльності Департаменту, полегшить доступ громадськості до екологічної інформації та сприятиме більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень.

3.2. Формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду Полтавської області

Відповідно до Закону України «Про екологічну мережу України», екологічна мережа визначається як цілісна територіальна система, покликана оптимізувати умови для формування й регенерації довкілля, нарощування природно-ресурсного потенціалу земель, охорони ландшафтного та біологічного різноманіття, а також збереження оселищ цінних представників флори й фауни та міграційних шляхів тварин. Створення такої системи відбувається шляхом інтеграції територій і об’єктів природно-заповідного фонду з іншими ділянками, які вирізняються особливою природоохоронною значущістю.

До структурних елементів екологічної мережі входять території та об’єкти природно-заповідного фонду, землі водного та лісового фондів, водно-болотні угіддя, полезахисні лісові смуги, землі оздоровчого та рекреаційного призначення, ділянки зі степовою рослинністю, природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, а також місця перебування видів, занесених до Червоної книги України.

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, розвиток екологічної мережі в Полтавській області стикається з низкою проблем. Показник заповідності в Полтавській області становить 5,01 %, що є нижчим за національний (6,82 %) та європейський (12-15 %) рівні. Серед ключових проблем виокремлюються:

нерівномірність розвитку мережі ПЗФ (в окремих районах показник заповідності становить лише 1-2 %);

недостатнє сприяння органів місцевого самоврядування розширенню площ ПЗФ;

невинесення меж об’єктів ПЗФ у натуру;

відсутність механізмів економічного стимулювання та відшкодування збитків землекористувачам;

недостатнє фінансування заходів зі створення нових об’єктів;

брак кваліфікованих кадрів та низький рівень екологічної свідомості.

Формування, збереження та використання екологічної мережі ґрунтується на низці принципів, які забезпечують її цілісність і ефективність. Узагальнено ці принципи наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Принципи формування, збереження та використання екологічної мережі

Принцип	Зміст
Цілісність екосистемних функцій	Забезпечення збереження та підтримання функцій усіх складових елементів екологічної мережі
Збалансоване використання ресурсів	Збереження та екологічно збалансоване використання природних ресурсів на території екомережі
Зупинення втрат природних територій	Припинення скорочення площ природних і напівприродних територій та розширення площі екологічної мережі
Державна підтримка та стимулювання	Надання державної підтримки та стимулювання суб'єктів господарювання при створенні природоохоронних територій
Участь громадськості	Забезпечення участі громадян та їх об'єднань у розробленні пропозицій і прийнятті рішень щодо екомережі
Міжнародне співробітництво	Поєднання національної екологічної мережі з екомережами суміжних країн у межах Всеєвропейської екомережі
Оптимізація складу земель	Удосконалення співвідношення між різними категоріями земель на науково обґрунтованій основі
Врахування інтересів суспільства	Системне врахування екологічних, соціальних та економічних інтересів суспільства

**Джерело: систематизовано автором за [12]*

Корисним для вдосконалення регіональної екологічної політики є вивчення досвіду країн Європейського Союзу щодо формування екологічних мереж та управління відходами. У більшості держав ЄС екологічні мережі створюються на основі концепції Natura 2000, яка забезпечує просторове поєднання природоохоронних територій і підтримання біологічного різноманіття. Водночас у сфері управління відходами країни ЄС активно впроваджують принципи циркулярної економіки, орієнтовані на зменшення утворення відходів, їх повторне використання та перероблення.

Узагальнений досвід окремих країн ЄС наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3.

Досвід країн ЄС у сфері формування екологічних мереж та управління відходами

Країна	Практика формування екомережі	Практика управління відходами
Німеччина	Розвиток мережі природоохоронних територій у межах Natura 2000, створення екологічних коридорів	Високий рівень роздільного збирання та перероблення відходів, розвинена система відповідальності виробника
Польща	Формування національної екологічної мережі з урахуванням вимог ЄС, розширення природоохоронних територій	Впровадження регіональних планів управління відходами, розвиток інфраструктури перероблення
Чехія	Інтеграція національної системи охорони природи з мережею Natura 2000	Підвищення рівня перероблення побутових відходів, зменшення обсягів захоронення
Франція	Створення регіональних схем екологічної мережі (Trame verte et bleue)	Активне впровадження принципів циркулярної економіки на регіональному рівні

**Джерело: систематизовано автором*

Регіональною програмою «Довкілля–2027» (затвердженою рішенням Полтавської обласної ради від 26 липня 2022 року № 441) визначено пріоритетні завдання щодо оптимізації природно-заповідної мережі, зокрема розроблення проєктів створення та розширення територій ПЗФ, документації із землеустрою, проведення спеціальних заходів з охорони, а також утримання об’єктів ПЗФ.

Рішенням Полтавської обласної ради від 26 липня 2022 року № 457 затверджено регіональну схему формування екологічної мережі Полтавської області, яка є основою для подальшого розвитку екомережі на районному та місцевому рівнях.

З метою підвищення рівня заповідності території області доцільно активізувати роботу зі створення нових і розширення меж існуючих територій та об’єктів природно-заповідного фонду. У цьому контексті важливим напрямом удосконалення механізмів формування екологічної мережі є інтеграція природно-заповідного фонду та елементів екомережі в цифрові кадастри й документи просторового планування територіальних громад (табл. 3.4.).

Таблиця 3.4.

Напрями інтеграції природно-заповідного фонду та екологічної мережі в цифрові кадастри й просторове планування

Напрям	Зміст заходу	Очікуваний результат
Звірка та актуалізація даних	Звірка даних ПЗФ із Державним земельним кадастром і Державним водним кадастром	Усунення розбіжностей у межах об’єктів, забезпечення юридичної визначеності природоохоронних територій
Включення до документів планування	Включення елементів екомережі до комплексних планів просторового розвитку територіальних громад	Переведення регіональної схеми екомережі на рівень конкретних планувальних обмежень
Створення ГІС-шару	Створення відкритого муніципального ГІС-шару ПЗФ і потенційних заповідних ділянок	Підвищення прозорості планування, запобігання незаконному використанню земель, залучення громадськості

**Джерело: систематизовано автором*

Наступним важливим етапом є розробка дорожньої карти створення нових об’єктів ПЗФ на рівні територіальних громад. Такий алгоритм може включати такі етапи: виявлення цінної природної ділянки, підготовку наукового обґрунтування, погодження з відповідними органами, розроблення документації із землеустрою, встановлення меж у натурі та внесення відомостей до кадастрів.

Також на рівні територіальних громад важливим інструментом підвищення ефективності формування екологічної мережі є впровадження проєктно-інвестиційних та міжмуніципальних механізмів. При чому, міжмуніципальне співробітництво доцільно розвивати шляхом створення спільних проєктів між сусідніми громадами, які поділяють один річковий коридор або великий природний масив.

Конкретні напрями співпраці можуть включати:

синхронізацію природоохоронних обмежень і функціонального зонування у комплексних планах просторового розвитку суміжних громад;

спільний моніторинг стану екокоридорів, організацію протипожежної охорони та боротьбу із самовільним зайняттям земель природно-заповідного фонду;

формування міжгромадських еколого-рекреаційних маршрутів (екостежок, оглядових майданчиків, водно-ландшафтних кластерів) з урахуванням допустимого рекреаційного навантаження.

Важливим є також створення економічної мотивації для землекористувачів. Доцільно розробити систему стимулів (агроекологічні практики, сертифікація, репутаційні та інвестиційні інструменти) для господарств, які зберігають природні ділянки, балки, луки чи буферні смуги в межах екологічної мережі (табл. 3.5.).

Таблиця 3.5.

Інструменти економічної мотивації землекористувачів до збереження елементів екологічної мережі

Інструмент	Зміст	Очікуваний результат
Податково-орендні стимули	Диференційований підхід до встановлення ставок орендної плати за земельні ділянки комунальної власності за умови дотримання природоохоронних обмежень	Збереження полезахисних лісосмуг, луків і буферних смуг
Агроекологічна трансформація	Стимулювання виведення з інтенсивного рільництва малопродуктивних, еродованих і перезволожених угідь	Залуження або переведення угідь до складу відновлюваних територій екомережі
Ринково-репутаційні механізми	Підтримка участі агровиробників у програмах екологічної сертифікації, ESG-звітності та грантових програмах сталого землекористування	Підвищення конкурентоспроможності продукції та зацікавленості в збереженні біорізноманіття

**Джерело: систематизовано автором*

Запровадження зазначених інструментів дозволить зменшити опір землекористувачів процесам заповідання та розширення екологічної мережі, а також залучити приватний сектор до природоохоронної діяльності на місцевому рівні.

Висновки до розділу 3:

1. Обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики в Полтавській області, серед яких підвищення рівня заповідності, посилення моніторингу атмосферного повітря,

раціональне використання водних ресурсів, боротьба з деградацією ґрунтів, удосконалення управління відходами, підтримка лісовідновлення, кліматична адаптація та розвиток екологічної освіти. При чому, визначено етапність реалізації запропонованих напрямів: короткострокові заходи (1–2 роки) та середньострокові (3–5 років), що дозволяє забезпечити послідовність дій і раціональне використання ресурсів.

2. Уточнено комплекс механізмів удосконалення екологічної політики, які включають організаційні, економічні, інституційні та інформаційні інструменти, спрямовані на підвищення ефективності діяльності Департаменту екології та природних ресурсів.

3. Досліджено проблеми формування екологічної мережі в області та обґрунтовано пропозиції щодо інтеграції природно-заповідного фонду в цифрові кадастри й документи просторового планування, розроблення дорожньої карти створення нових об’єктів ПЗФ, розвитку міжмуніципального співробітництва та економічної мотивації землекористувачів.

4. Встановлено, що запропоновані напрями та механізми відповідають стратегічним цілям державної екологічної політики України та можуть бути використані для підвищення ефективності її реалізації на регіональному рівні.

ВИСНОВОК

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних засад і практичних аспектів удосконалення механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. На основі аналізу нормативно-правової бази, статистичних даних і діяльності Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації обґрунтовано напрями підвищення ефективності екологічного публічного управління в сучасних умовах.

1. Уточнено сутність державної екологічної політики як комплексу законодавчо визначених цілей, завдань, засобів та інструментів органів публічної влади, спрямованих на охорону довкілля, раціональне природокористування та забезпечення екологічної безпеки. Визначено її об’єкт, суб’єкти, рівні реалізації та основні складові.

2. Досліджено нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики, яке формує багаторівневу систему, що включає Конституцію України, базові та спеціальні закони, кодекси, підзаконні акти, стратегічні документи та міжнародні зобов’язання.

3. Встановлено, що у 2022 році на національному рівні відбулося різке скорочення більшості показників антропогенного навантаження, зумовлене наслідками повномасштабної війни. Обґрунтовано, що у 2023–2024 роках спостерігається часткове відновлення окремих показників, однак зберігаються структурні проблеми: домінування відходів добувної промисловості, висока розораність земель і низький рівень відновлення відходів.

4. Обґрунтовано, що стан довкілля Полтавської області є відносно стабільним, однак зберігаються проблеми високої розораності земель, деградації ґрунтів, низького рівня перероблення відходів і недостатньої частки природно-заповідного фонду. Досліджено основні екологічні проблеми області, серед яких високий рівень розораності земель (близько 62 %), значні площі деградованих ґрунтів, низький рівень перероблення побутових відходів та відносно невисока

частка природно-заповідного фонду (5,01 %). Визначено роль Департаменту екології та природних ресурсів як ключового суб'єкта реалізації екологічної політики на регіональному рівні.

5. Обґрунтовано пріоритетні напрями та механізми вдосконалення реалізації екологічної політики в Полтавській області, серед яких підвищення рівня заповідності, посилення моніторингу атмосферного повітря, раціональне використання водних ресурсів, боротьба з деградацією ґрунтів, удосконалення управління відходами, підтримка лісовідновлення, кліматична адаптація та розвиток екологічної освіти. Визначено етапність їх упровадження (короткострокові та середньострокові заходи). Уточнено комплекс механізмів удосконалення екологічної політики, які включають організаційні, економічні, інституційні та інформаційні інструменти, спрямовані на підвищення ефективності діяльності Департаменту екології та природних ресурсів.

6. Досліджено проблеми формування екологічної мережі в області та обґрунтовано пропозиції щодо інтеграції природно-заповідного фонду в цифрові кадастри й документи просторового планування, розроблення дорожньої карти створення нових об'єктів ПЗФ, розвитку міжмуніципального співробітництва та економічної мотивації землекористувачів. Обґрунтовано пропозиції щодо формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду області, зокрема щодо інтеграції природоохоронних пріоритетів у документи просторового планування, розроблення дорожньої карти створення нових об'єктів ПЗФ, розвитку міжмуніципального співробітництва та економічної мотивації землекористувачів.

Висловлюю щиру вдячність науковому керівникові, Вікторії Юріївні Медвідь, за цінні поради та всебічну підтримку на кожному етапі підготовки цієї кваліфікаційної роботи. Також хочу подякувати колективу кафедри економіки та публічного управління за створення сприятливих умов виконання кваліфікаційної робот, професійні дискусії та цінні рекомендації під час попереднього захисту роботи. Крім того, хочу висловити слова вдячності

консультантам, за їхній професіоналізм, конструктивну критику та професійні поради під час написання відповідних розділів.

.СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко М.В. Шако В.С. Сутність державної екологічної політики на загальнодержавному та регіональних рівнях. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1051 (дата звернення 21.10.2026).

2. Ветвицький Д.О. Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.02; Акад. муніцип. упр. К. 2010. 20 с.

3. Водний кодекс України : Кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр (дата звернення: 10.10.2026).

4. Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-2019-п (дата звернення: 10.10.2026).

5. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14 (дата звернення: 10.10.2026).

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 21.11.2026).

7. Лісовий кодекс України: Кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12 (дата звернення: 10.10.2026).

8. Малиш Н.А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики: монографія. К.: К.І.С., 2011. –348 с

9. Мягченко О.П. Основи екології: підруч. для вищ. навч. закладів. К.: Центр учбової літератури, 2010. 312 с.

10. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр (дата звернення: 10.10.2026).

11. Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15 (дата звернення: 10.10.2026).

12. Про екологічну мережу України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15 (дата звернення: 22.11.2026).

13. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12 (дата звернення: 10.10.2026).

14. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п (дата звернення: 10.10.2026).

15. Про затвердження Методики оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.10.2012 № 491. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2121-12 (дата звернення: 10.10.2026).

16. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-р (дата звернення: 10.10.2026).

17. Про затвердження Національного плану дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 271-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2016-р (дата звернення: 10.10.2026).

18. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-п (дата звернення: 10.10.2026).

19. Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 878-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-р (дата звернення: 10.10.2026).

20. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-п (дата звернення: 10.10.2026).

21. Про затвердження Положення про еколого-освітню діяльність заповідників та національних природних парків: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.10.2015 № 399. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1410-15 (дата звернення: 10.10.2026).

22. Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2018-п (дата звернення: 10.10.2026).

23. Про затвердження Порядку розроблення водогосподарських балансів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.01.2017 № 26. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0232-17 (дата звернення: 10.10.2026).

24. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : Закон України від 08.06.2000 № 1809-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1809-14 (дата звернення: 10.10.2026).

25. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 № 1478-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14 (дата звернення: 10.10.2026).

26. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр (дата звернення: 10.10.2026).

27. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14 (дата звернення: 10.10.2026).

28. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19 (дата звернення: 10.10.2026).

29. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19 (дата звернення: 21.11.2026).

30. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12 (дата звернення: 10.10.2026).

31. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15 (дата звернення: 10.10.2026).

32. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12 (дата звернення: 10.10.2026).

33. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19 (дата звернення: 10.10.2026).

34. Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 02.03.1995 № 86/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-вр (дата звернення: 10.10.2026).

35. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10.01.2002 № 2918-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14 (дата звернення: 10.10.2026).

36. Про Порядок розроблення, затвердження регіональних цільових (комплексних) програм, моніторингу та звітності щодо їх виконання: Розпорядження голови Полтавської обласної державної адміністрації від 14.07.2016 № 309.

37. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12 (дата звернення: 10.10.2026).

38. Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14 (дата звернення: 10.10.2026).

39. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19 (дата звернення: 10.10.2026).

40. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 № 2894-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14 (дата звернення: 10.10.2026).

41. Сахаєв В.Г. Економіка і організація охорони навколишнього середовища: підручник / В.Г. Сахаєв, В.Я. Шевчук. – К. : Вища школа, 1995. – 272 с.

42. Сергієнко, Л. В., Дзюбенко, О. М., & Ожго, С. В. Державна екологічна політика України та правовий механізм її формування і реалізації. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. 3 (89). С. 191–200. DOI: https://doi.org/10.26642/ema-2019-3(89)-191-200

43. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX: станом на 2 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20 (дата звернення: 22.10.2026)

44. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року**:** розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p (дата звернення: 22.11.2026).

45. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 р. № 1134-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-p (дата звернення: 22.10.2026).

46. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-

р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-р (дата звернення: 22.10.2026).

47. Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 р. № 1353-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2024-р (дата звернення: 22.10.2026).

48. Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 р. № 483-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2024-р (дата звернення: 22.11.2026).

49. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019 (дата звернення: 22.11.2026).

50. Статистичний щорічник України за 2024 рік / за ред. І. Є. Вернера ; Державна служба статистики України. Київ, 2025. 466 с. URL: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2026-09/yearbook_24u.pdf (дата звернення: 22.10.2026).

51. Екологічний паспорт Полтавської області. URL: https://ecology.poda.gov.ua/documents/272082 (дата звернення: 22.10.2026).

ДОДАТКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник
обласної військової адміністрації
_____ Віталій ДЯКІВНИЧ
"___" _____ 2026 р.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПАСПОРТ
Полтавської області (2025 рік)

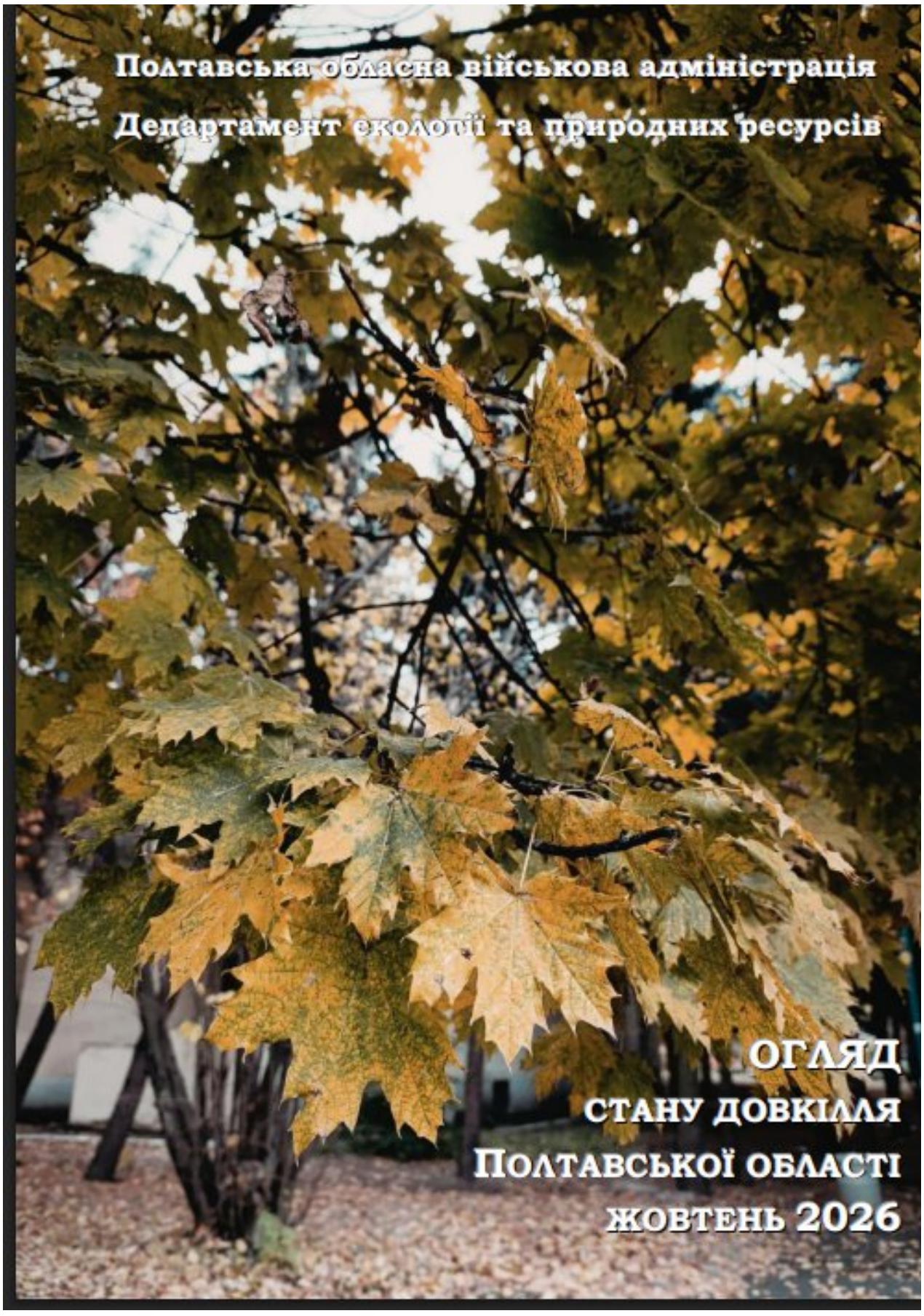
Полтавська обласна військова адміністрація
Департамент екології та природних ресурсів
ОГЛЯД
СТАНУ ДОВКІЛЛЯ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЖОВТЕНЬ 2026

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	3
Стан атмосферного повітря в м. Полтава	4
Стан атмосферного повітря в м. Кременчук	5
Стан атмосферного повітря в м. Горішні Плавні	7
Радіаційний стан області	9
Стан забруднення поверхневих вод	11
Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області	11
ДУ Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України	12
Прийняття управлінських рішень щодо підприємств області, які здійснюють вплив на довкілля області	13

ВСТУП

На виконання статті 25^1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації готує аналітичні огляди стану довкілля Полтавської області.

У даному аналітичному огляді наводиться узагальнена інформація щодо забруднення атмосферного повітря Полтавської області, радіаційного стану, стану забруднення поверхневих вод за жовтень 2026 року.

Аналіз стану атмосферного повітря публікується на основі даних спостережень за вмістом забруднюючих речовин у містах Полтава, Кременчук та Горішні Плавні, наданих Полтавським обласним центром з гідрометеорології та Комунальним підприємством «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради.

Аналіз радіаційного забруднення повітря здійснено на основі даних Полтавського обласного центру з гідрометеорології, на 5 пунктах спостереження Полтавської області – метеостанціях: м. Гадяч, м. Лубни, м. Кобеляки, сел. В. Поділ та ЦГМ Полтава. А також за інформацією Комунального підприємства «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради – у м. Кременчук.

Аналіз стану забруднення поверхневих вод наведено за даними спостережень за вмістом гідрохімічних показників, які надані Регіональним офісом водних ресурсів у Полтавській області та ДУ «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» (Кременчуцький районний відокремлений підрозділ).

Стан атмосферного повітря в м. Полтава жовтень 2026 року

Полтавський обласний центр з гідрометеорології
Стан атмосферного повітря в м. Полтаві
жовтень 2026 року

Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Полтави проводяться лабораторією Полтавського обласного центру з гідрометеорології на 4-х стаціонарних постах. Всього у звітному місяці відібрано та проаналізовано 1702 проби повітря по 10 інгредієнтам, з яких не виявлено перевищення ГДК (гранично допустима концентрація).

Середньомісячні концентрації забруднюючих речовин в кратності ГДК становили:

формальдегід – 1,0 ГДК;
пил – 0,8 ГДК;
діоксид азоту – 0,6 ГДК;
оксид вуглецю – 0,4 ГДК;
фтористий водень – 0,2 ГДК;
оксид азоту – 0,3 ГДК;
хлористий водень – 0,1 ГДК;
діоксид сірки – 0,04 ГДК;
аміак – 0,25 ГДК;
розчинні сульфати – 0,00 мг/м^3.

Перевищення максимальних концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі міста у жовтні місяці не спостерігалося.

У порівнянні з вереснем поточного року середньомісячні концентрації зменшились по *пилу, оксиду вуглецю*.

Порівняльний аналіз середньомісячних концентрацій із середньорічними свідчить, що відбулося зменшення концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі міста по *пилу, оксиду вуглецю, фтористому* та *хлористому водню* та *формальдегіду*; решта домішок залишилася без суттєвих змін.

Вміст важких металів: кадмію, заліза, міді, марганцю, нікелю, свинцю, хрому та цинку нижче за нормативні показники.

Реакція атмосферних опадів (pH) за жовтні місяць знаходилася в межах 6,3-6,5, що відповідає нормальним опадам.

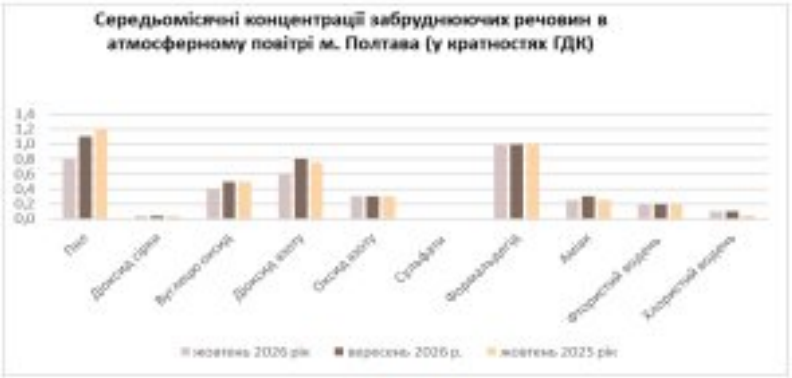

Рис. 1

Стан атмосферного повітря в м. Кременчук жовтень 2026 року

Кременчуцька лабораторія спостережень за забрудненням атмосферного повітря Полтавського центру з гідрометеорології

Лабораторія спостережень за забрудненням атмосферного повітря м. Кременчука (ЛСЗА Кременчук) Полтавського обласного центру з гідрометеорології проводила відбір проб на чотирьох стаціонарних постах (ПСЗ № 1 – вул. Молодіжна, 9, ПСЗ № 2 – вул. Лікаря Богаєвського, 2, ПСЗ № 4 – вул. Тараса Шевченка, 22/30, ПСЗ № 5 – вул. Івана Приходька, 89).

Протягом місяця було відібрано та проаналізовано 2164 проби. Спостереження проводились щоденно 2-4 рази на добу, крім неділь.

Визначались 10 забруднювальних домішок: пил, діоксид азоту, оксид азоту, діоксид сірки, вуглецю оксид, формальдегід, фенол, сажа, аміак, сульфати.

Оцінка стану забруднення атмосферного повітря проводилась шляхом порівняння з відповідними гранично допустимими концентраціями (ГДК) речовин у повітрі населених місць та розрахунку індексу забруднення атмосфери (ІЗА). ГДК розподіляються на *середньодобові* (ГДКс.д.), з якими порівнюються середньодобові та середньомісячні концентрації, та *максимально разові* (ГДКм.р.), з якими порівнюються разові (тривалість відбору проби 20 – 30 хв) концентрації шкідливих речовин.

Критерії оцінювання ІЗА: ІЗА < 5 – низький рівень, 5 < ІЗА < 7 – підвищений, 7 < ІЗА < 14 – високий, ІЗА > 14 – дуже високий.

Рівень забруднення атмосферного повітря міста у жовтні оцінювався як низький (ІЗА - 4,16).

Загалом по місту перевищували гранично допустимий рівень (ГДКс.д.) середньомісячні концентрації *формальдегіду* (1,7 ГДКс.д.).

Середній вміст інших домішок був менше гранично допустимих концентрацій.

Формальдегід. Вміст формальдегіду визначався на всіх ПСЗ. Середній вміст речовин, у порівнянні з попереднім місяцем, зменшився. Рівень забруднення повітря цією домішкою становив: на Молодіжному – 1,5 ГДКс.д., в районі зупинки «Кредмаш» - 1,6 ГДКс.д., в районі центрального ринку – 2,2 ГДКс.д., в Крюкові - 1,4 ГДКс.д..

Випадків перевищення ГДКм.р. не зафіксовано.

Пил (аерозоль) недиференційований за складом. Вміст пилу визначався на всіх ПСЗ. Порівняно з минулим місяцем середній вміст речовини дещо збільшився. На Молодіжному середньомісячна концентрація становила 1,1 ГДКс.д., в районі зупинки «Кредмаш» - 0,9 ГДКс.д., в районі центрального ринку – 1,2 ГДКс.д., в Крюкові – 0,7 ГДКс.д.

Зафіксовано один випадок перевищення ГДКм.р.:

1,1 ГДКм.р. ввечері 29 жовтня на ПСЗ № 2 при слабкому вітрі східного напрямку.

Фенол. Вміст фенолу визначався на ПСЗ № 1, ПСЗ № 4 та ПСЗ № 5.

Порівняно з минулим місяцем середній вміст речовин не змінився. На Молодіжному, в Крюкові та в районі центрального ринку середньомісячна концентрація становила 0,2 ГДКс.д.

Випадків перевищення ГДКм.р. не зафіксовано.

Діоксид азоту. Вміст діоксиду азоту визначався на всіх ПСЗ. Рівень забруднення цією речовиною загалом по місту, в порівнянні з попереднім місяцем, зменшився. В районі центрального ринку середньомісячні концентрації становили 1,1 ГДКс.д., в районі зупинки «Кредмаш» - 0,7 ГДКс.д., в Крюкові – 0,8 ГДКс.д., на Молодіжному – 0,4 ГДКс.д..

Випадків перевищення ГДКм.р. не зафіксовано.

Оксид вуглецю. Вміст оксиду вуглецю визначався на всіх ПСЗ. Порівняно з минулим місяцем середній вміст речовини не змінився. На Молодіжному, в районі центрального ринку та в Крюкові середньомісячна концентрація становила 0,2 ГДКм.р., в районі зупинки «Кредмаш» 0 0,3 ГДКс.д.

Випадків перевищення ГДКм.р. не зафіксовано.

Сажа. Вміст сажі визначався на ПСЗ № 1, ПСЗ № 4, загальний вміст сажі, в порівнянні з попереднім місяцем не змінився. На Молодіжному в районі центрального ринку середньомісячна концентрація становила 0,2 ГДКс.д.

Випадків перевищення ГДКм.р. не зафіксовано.

Оксид азоту. Спостереження проводились на ПСЗ № 2. Середньомісячна концентрація в порівнянні з попереднім місяцем, зменшилась та становила 0,2 ГДКс.д.

Випадків перевищення ГДКм.р. не зафіксовано.

Ангідрид сірчистий (діоксид сірки). Середньомісячна концентрація, в порівнянні з попереднім місяцем не змінилась. Середньомісячна концентрація на Молодіжному, районі зупинки «Кредмаш» та в Крюкові становила 0,2 ГДКс.д., а в районі центрального ринку становила 0,3 ГДКс.д.

Перевищень за максимально разовою ГДК не зафіксовано.

Спостереження за вмістом **аміаку** та **сульфатів** проводились на ПСЗ № 2. Середньомісячна концентрація аміаку – 0,2 ГДКс.д. Перевищень за максимально разовою ГДК аміаку не зафіксовано.

Вміст сульфатів – 0,010 мг/м^3 (ГДК на сульфати не встановлена).

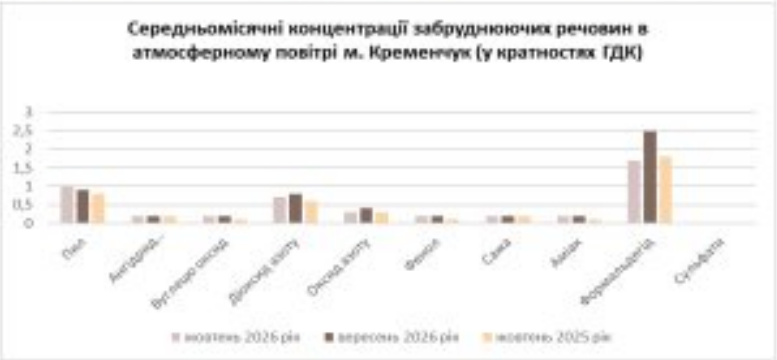

Рис. 2

Порівняно з жовтнем 2025 року зменшились середньомісячні концентрації *формальдегіду.* Збільшився вміст пилу, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, фенолу, аміаку та сульфатів. Вміст *діоксиду сірки, оксиду азоту та сажі* не змінився.

Комунальне підприємство «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Також для м. Кременчук моніторинг стану атмосферного повітря здійснює Комунальне підприємство «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області на трьох стаціонарних постах: Стаціонарний пост 26 гімназія, Стаціонарний пост Кінно-спортивна школа «Фаворит» та Стаціонарний пост при перетині санітарно-захисної зони підприємств Північного промвузла.

За жовтень 2026 року на **стаціонарному пості Кінно-спортивна школа «Фаворит»** дані відсутні у зв'язку з проведенням технічного обслуговування та щорічної планової повірки обладнання.

Стаціонарний пост при перетині санітарно-захисної зони підприємств Північного промвузла дані відсутні у зв'язку з проведенням технічного обслуговування та щорічної планової повірки обладнання.

На Стаціонарному посту 26 гімназія рівень забруднення атмосферного повітря за всіма показниками відмічений нижче гранично допустимої концентрації максимально разової (ГДКм.р.).

Стан атмосферного повітря в м. Горішні Плавні жовтень 2026 року

Кременчуцька лабораторія спостережень за забрудненням атмосферного повітря Полтавського центру з гідрометеорології

Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Горішні Плавні проводяться Кременчуцькою лабораторією спостережень за забрудненням атмосферного повітря Полтавського центру з гідрометеорології у м. Горішні Плавні на стаціонарному посту спостережень, який розташований за адресою: вул. Добровольського, 6.

У жовтні визначався вміст *пилу, діоксиду сірки, оксиду вуглецю, діоксиду азоту, фенолу, сажі, водню хлористого, аміаку* та *важких металів*. Відібрано та проаналізовано 567 проб. Спостереження проводились 2-4 рази на добу, крім неділь.

За інтегральним показником (ІЗА), який розраховується по п'яти пріоритетним забруднювальним речовинам, спостерігався *низький рівень* забруднення атмосферного повітря **ІЗА = 1,41.**

Середньомісячні концентрації забруднювальних речовин, що визначались, не перевищували гранично допустимих значень.

У порівнянні з попереднім місяцем дещо зменшився вміст *діоксиду сірки, діоксиду азоту* та *хлоридного водню.* Середній вміст інших домішок не змінився.

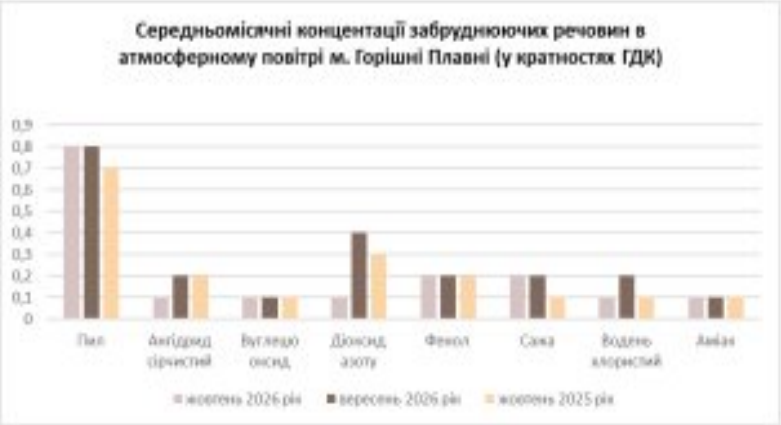

Рис. 3

Порівняно з жовтнем 2025 року збільшились середньомісячні концентрації *пилу* та *сажі*; зменшилися по *діоксиду сірки* та *діоксиду азоту*, по іншим домішкам – не змінився.

Радіаційний стан*
жовтень 2026 року

Радіаційний рівень, який відповідає природному фону складає 0,10 – 0,20 мкЗв/год і вважається нормальним. Це є еквівалентом середньої дози – менш ніж 2 мЗв на рік або 0,23 мкЗв на годину (**23 мкР на годину**);

0,22 мкЗв/год – звичайний радіаційний фон, який супроводжує людей у повсякденному житті;
біля 0,01 мкЗв разова доза – перегляд кінофільму на кольоровому телевізорі на відстані 2 метрів;
0,1 – 0,5 мЗв разова доза – флюорографія;
0,01 – 1 мЗв разова доза – приймання радонової ванни;
1,00 мкЗв/год – рівень опромінення, яке отримує екіпаж трансконтинентального літака, що летить через Північний полюс;
11,42 мкЗв/год – рівень опромінення, який різко збільшує вірогідність появи хвороби на рак;
40,00 мкЗв на протязі життя – підстава для евакуації населення після катастрофи у Чорнобилі;
114,15 мкЗв разова доза – викликає променеву хворобу з пониженим вмістом білих тілець у крові.

ПОКАЗНИКИ РАДІАЦІЇ (у мкЗв/год)	РІВНІ НЕБЕЗПЕКИ	КОЛІР
0.01 - 0.20	НИЗЬКИЙ	ЗЕЛЕНИЙ
0.21 - 0.30	ПРИПУСТИМИЙ	ЖОВТИЙ
0.31 - 0.60	ПІДВИЩЕНИЙ	ОРАНЖЕВИЙ
ВІД 0.61	НЕБЕЗПЕЧНИЙ	ЧЕРВОНИЙ
ВІД 10	ДУЖЕ НЕБЕЗПЕЧНИЙ	ФІОЛЕТОВИЙ
570 (РАЗОВА ДОЗА)	СМЕРТЕЛЬНИЙ	КОРИЧНЕВИЙ

**** – Інформацію наведено за даними розділу «Показники моніторингу середовища» Веб-порталу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (https://mepr.gov.ua/).***

Середнє значення гамма-фону атмосферного повітря на всіх п'яти метеостанціях області та за даними КП «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області у жовтні 2026 року не перевищувало контрольний рівень і залишалося на рівні значень попередніх місяців (10-14 мкР/год).

Рис.4

На рисунку 4 наведено розташування на території області метеостанцій Полтавського обласного центру з гідрометеорології та КП «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради.

Середні значення гамма-фону атмосферного повітря області за період з жовтня 2025 року по жовтень 2026 року відображені на рис. 5.

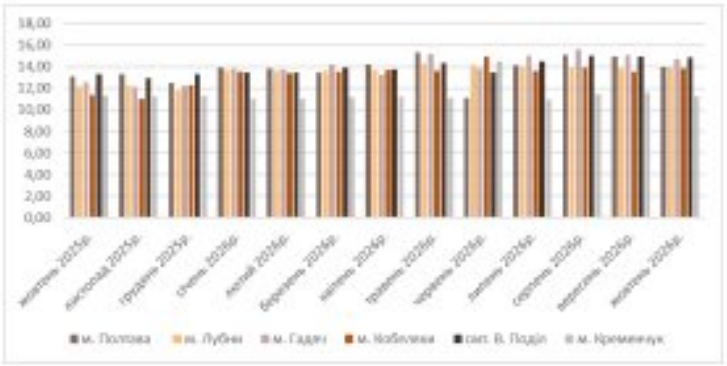

Рис. 5

Максимальні значення гамма-фону атмосферного повітря області за період з жовтня 2025 року по жовтень 2026 року відображені на рис. 6.

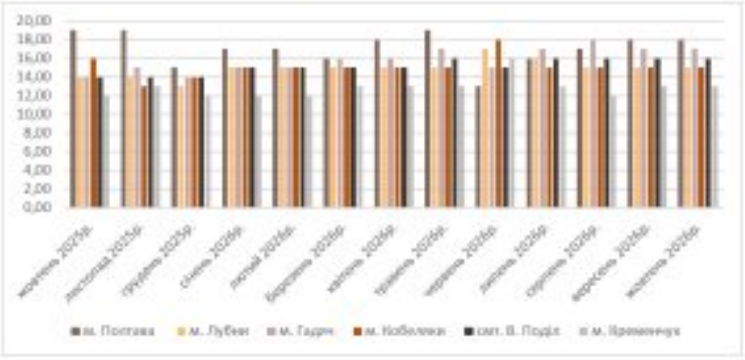

Рис. 6

Стан забруднення поверхневих вод жовтень 2026 року

Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області

Регіональним офісом водних ресурсів у Полтавській області здійснюється моніторинг водних об'єктів у районах основних водозаборів комплексного призначення, водогосподарських систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання за радіологічними та хімічними показниками.

Рис.7

Згідно з Програмою державного моніторингу вод у частині проведення Держводагентством спостережень на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, кожний місяць проводиться відбір проб з р. Дніпро у створі водозабору м. Горішні Плавні, Власівського водозабору м. Кременчук та водозабору Градизької зрошувальної системи с. Пронозівка Кременчуцького району. Відбір проб води проводила лабораторія моніторингу вод Східного регіону Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів. Вимірювання проведені вищезазначеною лабораторією та лабораторією моніторингу вод Північного регіону МОЗМ дніпровських водосховищ.

Відповідно до показників, зазначених у наказі Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30.07.2012 № 471 «Нормативи екологічної

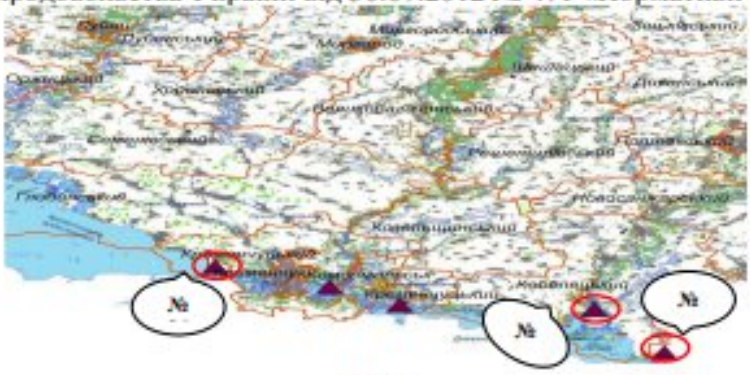

Рис. 8

безпеки водних об'єктів, що використовуються для потреб рибного господарства, щодо гранично допустимих концентрацій органічних та мінеральних речовин у морських та прісних водах (біохімічного споживання кисню ($БСК_5$), хімічного споживання кисню (ХСК), завислих речовин, мінерального фосфору та амонійного азоту)» – перевищення у жовтні зафіксовано по трьох показниках: $БСК_5$, ХСК та марганцю.

У створі питного водозабору м. Горішні Плавні з р. Дніпро (дата відбору 01 жовтня 2026 року) вода відповідає нормам «Гігієнічних нормативів якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення» (Наказ МОЗ України № 721 від 02.05.2022), за винятком:

- ХСК – 33,32 мгО/дм3 (перевищення Нормативів у 1,11 рази);
- $БСК_5$ – 3,44 мгO_2/дм^3 (перевищення Нормативів у 1,15 рази);

У створі Власівського питного водозабору м. Кременчука з р. Дніпро (дата відбору 01 жовтня 2026 року) вода відповідає зазначеним нормативам якості води, за винятком:

- ХСК – 31,8 мгО/дм3 (перевищення Нормативів у 1,06 рази);
- $БСК_5$ – 3,38 мгO_2/дм^3 (перевищення Нормативів у 1,13 рази).

У створі водозабору Градизької зрошувальної системи з р. Дніпро (дата відбору 01 жовтня 2026 року) вода відповідає зазначеним нормативам якості води, за винятком:

- $БСК_5$ – 3,88 мгO_2/дм^3 (перевищення Нормативів у 1,29 рази);
- ХСК – 34,8 мгО/дм^3 (перевищення Нормативів у 1,16 рази);
- марганцю – 0,108 мг/дм^3 (перевищення Нормативів у 1,08 рази).

Поливні води джерел зрошення по екологічним критеріям якості віднесені до І класу, тобто придатні без обмежень. Проведена оцінка якості зрошувальної води згідно національного стандарту України ДСТУ 2730:2015 «Якість природної води для зрошення. Агрономічні критерії» свідчить про придатність води з Кременчуцького водосховища по більшості показників без обмежень.

Кременчуцький районний відокремлений підрозділ ДУ «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»

Направлені результати лабораторних досліджень води на санітарно-хімічні та мікробіологічні показники з Власівського водозабору р. Дніпро (створ № 26) за жовтень 2026 року показали, що відібрана проба по санітарно-хімічним показникам відповідає вимогам НД.

У зразку виявлено: РН – 7,87 мг/дм^3; розчинений кисень – 7,82 мг/дм^3; залізо – 0,071 мг/дм^3; хлориди – 21,3 мг/дм^3; сульфати – 19,5 мг/дм^3; нафтопродукти – 0,031 мг/дм^3; нітритів – 0,008 мг/дм^3; нітратів – 0,67 мг/дм^3; фтор – 0,25 мг/дм^3; марганець – 0,05; ацетаміприд – 0,001; бенсултап – 0,01; ТМТД – 0,01.

Прийняття управлінських рішень щодо підприємств області, які здійснюють вплив на довкілля області
жовтень 2026 року

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облвійськадміністрації

Впродовж жовтня 2026 року припинено дію дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами наступним суб'єктам господарювання:

ТОВ Кононівський елеватор, Семенівська дільниця
ПрАТ Нафтогазвидобування, ДПС Олефірівськоі УППГ
ПрАТ Нафтогазвидобування, УППГ Олефірівка
ТОВ Нафтогаздія, св.1 Майорівськоі площі
ТОВ Нафтогаздія, Майорівська УКПГ

Дія дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами припиняється відповідно до вимог абзаців другого та десятого частини 7 статті 4-1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», статті 11 Закону України «Про охорону атмосферного повітря», пункту 48 «Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, які отримали такі дозволи», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 302 (зі змінами).